

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21^e JAARGANG

WOENSDAG 9 SEPTEMBER 1936

No. 1080

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

*Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruijgeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
WAT IS UW PLAN? I door <i>Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan</i>	636
De koffiesteun	639
Het aspect van de woningmarkt door <i>Ch. Glasz</i>	641
De financiën van Japan door <i>E. D. van Walree</i>	644
De wereldhandelsvloot door <i>Mr. H. E. Scheffer</i>	648
MAANDCIJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen.....	649
Statistieken:	
Groothandelsprijzen.....	652—653
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten.....	651, 654

ROTTERDAM, 7 SEPTEMBER.

In principe mogen de non-interventie pogingen van de Fransche Regeering een gunstig onthaal hebben gevonden, in de practijk schijnt er aan de doorvoering van deze politiek wel het een en ander te mankeeren. Ook de houding van de Fransche communisten kan tot moeilijkheden leiden, als zij op openlijken steun aan de inmiddels uiterst links geworden Spaansche Regeering blijven aandringen. De afzetting van den Roemeenschen minister van buitenlandse zaken maakt de internationale oriëntering van dat land zeer onoverzichtelijk. Zoowel toenadering tot Duitschland als een Fransch-Russische richting, worden mogelijk geacht. Naast Polen, dat eveneens tusschen deze beide polen heen en weer slingert, schijnt ook Roemenië een onzekere factor in het reeds zoo labiele Oost-Europa te worden.

Bij de aanwezigheid van zoovele haarden, waar op het oogenblik een conflict kan ontbranden, doet het aangenaam aan te lezen van een plan, door een Amerikaansch dagblad aan Roosevelt toegeschreven, voor het geval deze herkozen mocht worden als president der Vereenigde Staten. Hij zou de leiders van de groote mogendheden voor een vredesconferentie bijeen willen roepen en daardoor de kiemen van een oorlog willen uitroeien, althans een oorlog voor langen tijd denken te verschuiven. Als een dergelijke conferentie mogelijk blijkt, zou inderdaad veel gewonnen zijn, maar op het oogenblik zal men zich met kleinere lichtpunten tevreden moeten stellen. Het medewerken van Italië aan de a.s. Volkenbondvergadering, waarvoor de secretaris-generaal besprekingen te Rome houdt, zou er een kunnen worden, evenals het door Duitschland aan Lithauen voorgestelde pact van non-agressie, waarbij ook de andere Baltische landen zich zouden kunnen aansluiten.

Op economisch gebied vertoonde de afgelopen week weer eenige symptomen van de geheel verschillende ontwikkeling van de conjunctuur in verschillende landen. Terwijl de onlangs in België uitgegeven leening een herstel van de kapitaalmarkt aldaar aanwijst, in de Vereenigde Staten een leening van bijkans een milliard Dollar wordt aangekondigd en Zwitserland een groote weerbaarheidsleening gaat plaatsen, is in Frankrijk de toestand van de kapitaalmarkt nog steeds ongunstig. Hier te lande is het emissiebedrijf weer eenigszins herleefd, zij het voorloopig slechts voor kleine conversieleeningen.

Het verschil in conjunctuurbeloop werd ook onderstreept door den voorzitter van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers. Deze wees op de verbetering van de wereldconjunctuur, die zich ook in Ned.-Indië doet gevoelen, maar waarbij Nederland, als gevolg van door hem signaleerde oorzaken achterblijft.

Een tweetal Nederlandsche bedrijfstakken heeft tezelfdertijd zijn nood geklaagd. Het mosselbedrijf maakt melding van een onrustbarende toestand, voor een belangrijk deel het gevolg van door het Centraal Verkoopkantoor voor mosselen getroffen maatregelen; het slagersbedrijf heeft zijn noodtoestand onder meer geweten aan de crisismaatregelen en hellingen, doch ook aan overmatige concurrentie.

WAT IS UW PLAN?

Het gaat met Nederland geheel volgens verwachting: de werkloosheid neemt voortdurend toe.
E.-S.B. 22 April 1936.

I.

Het is tegenwoordig in de mode om plannen te maken, plannen te propageeren en plannen te verwerpen, met hooghartige minachting voor alle plannenmakerij.

Er zijn natuurlijk goede en slechte plannen. Maar ook het minder goede, ja het allerslechtste is toch altijd nog beter dan in-het-heel-geen plan; dan het lukraak handelen of lukraak afwachten zonder een, zoo nauwkeurig mogelijk onder cijfers gebrachte schatting van de gevolgen.

Want wie een plan maakt, dwingt zichzelf om, hoe gebrekkig dan ook, zich een beeld te vormen van de vermoedelijke ontwikkeling in de toekomst; hij realiseert zich of deze ontwikkeling, aan haar zelf overgelaten, min of meer beantwoordt aan hetgeen hij ziet als een begeerenswaardig doel en hij zoekt vervolgens naar middelen, naar nieuwe interventies of naar het afschaffen van bestaande interventies, om deze ontwikkeling in meerdere mate op het door hem gewenschte doel te doen uitkomen.

In het bedrijfsleven is de gedachte van een planmatige beheersing van de resultaten der onderneming sinds tientallen jaren bekend. In het bijzonder na de crisis van 1920 heeft zij zich in sterke mate verbreed en een geheele techniek tot ontwikkeling gebracht om ook voor zeer groote en wijd vertakte ondernemingen de resultaten tot in onderdeelen zooveel mogelijk te doen beantwoorden aan een vooraf opgemaakt project.

Men mag aannemen, dat dit alles niet onopgemerkt is voorbijgegaan aan de verantwoordelijke leiders van de Nederlandsche economische politiek. Evenals leiders van groote ondernemingen, zullen zij uit den aard der zaak het plan, dat zij met vastberadenheid volgen, niet aan de groote klok hangen. Maar het zou toch geen kwaad kunnen, al ware het alleen slechts ter sterking van het moreel der Nederlandsche bevolking, die de lasten van hun plannen te dragen heeft, indien zij nu en dan eens, zij het ook maar met een enkel cijfer, in het licht wilden stellen, hoe het met de uitvoering van het plan der Nederlandsche aanpassing staat.

Er zit in het aanpassingsplan natuurlijk één onmetelijk en van Nederland uit onbeheerschaar risico. Van den beginne af is er, ook door den schrijver van dit artikel, op gewezen, dat het geheele streven om het door devaluatie eensklaps met 40 pCt. verlaagde prijsniveau van de wereldmarkt, in Nederland te evenaren door telkenmalige loon- en prijsverlaging alleen dan eenige redelijke kans van slagen zou kunnen bieden, indien men practisch gesproken de zekerheid heeft, dat devaluatie in de Angelsaksische landen niet opnieuw zal worden toegepast. Deze zekerheid ontbreekt ten eenenmale. Alleen reeds op dezen grond zou het een zaak van verstandig beleid zijn geweest, den veldslag tusschen devaluatie en aanpassing niet met zulke ongelijke wapens te aanvaarden.

Maar men moet het in de discussie zijn tegenstanders niet te moeilijk maken. Give them the benefit of the doubt. Laat ons dus de bij de verdedigers van den gaven gulden zoo geliefkoosde militaire beeldspraak nog een oogenblik voortzetten in de onderstelling, dat verdere devaluatie der Angelsaksische valuta voor de eerste tientallen jaren achterwege blijft.

In den modernen stellingoorlog gaat een generaal, die zijn vak verstaat, niet tot den aanval over, vóór hij een nauwkeurige calculatie heeft gemaakt van den vermoedelijken duur van den veldslag, van de te verbruiken munitie, van het aantal te verwachten dooden en gekwetsten en van de noodige hulptroepen, die hij tijdens den veldslag in het vuur kan brengen „pour alimenter la bataille”.

Men mag er dus in elk geval op rekenen, dat de twee of drie personen, die de zware verantwoordelijkheid op zich hebben genomen, het Nederlandsche volk tegen de devaluatie in het vuur te brengen, over nauwkeurige calculaties beschikken betreffende:

1e. den vermoedelijken duur van het aanpassingsproces;

2e. het aantal slachtoffers, d.w.z. het aantal werklozen en het aantal werkloze manjaren, dat door dezen veldslag van het Nederlandsche volk wordt gevraagd.

Niets is in den oorlog gevaarlijker dan een onge motiveerd optimisme bij de leiding. Met Coué politiek van het soort: „Het gaat in Nederland iederen dag al een beetje beter” komt men er niet. Het is daarom goed, dat Mr. Trip in zijn laatste jaarverslag na een voorzichtig inleidend zinnetje:

„Het valt niet te ontkennen, dat de aanpassing niet ten einde is”

het kort daarna nog eens duidelijker en forscher zegt: „Nederland zal in sneller tempo moeten voortgaan met aanpassing”.

Men zou evenwel het realistisch inzicht van den heer Trip onrecht aandoen, indien men hem de gedachte toeschreef, dat het tempo der aanpassing door enkele woorden in een jaarverslag, zij het dan ook in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank, kan worden beïnvloed.

De heer Trip zou de eerste zijn om tegen dit misverstand protest aan te teekenen en hij schreef daarom terecht:

„Het is in nagenoeg alle fasen der wereldontwikkeling sedert het uitbreken van den oorlog in 1914 te constateeren, dat vele voorspellingen en uitspraken vooral in dien zin mank gaan, dat de tijdsduur voor het doorwerken der economische wetten benodigd, onderschat wordt. Erger is het wellicht, dat, wanneer dit doorwerken meer tijd vordert dan verwacht werd, de neiging ontstaat om aan de werkzaamheid dier wetten twijfel te koesteren en te wekken.”

De voorstanders van devaluatie behoeven zich deze laatste polemische zinswending niet aan te trekken. Hunnerzijds is nooit betoogd, dat, wanneer men de werkloosheid maar jarenlang liet voortwoekeren, er niet ten langen leste een toenadering tusschen het Nederlandsche en het wereld-prijsniveau zou zijn te bespeuren. De discussie kan enkel loopen over de quantitative vraag van tijdsduur en hoeveelheid slachtoffers en vervolgens over het „Werturteil” of de gave gulden dit een en ander waard is.

In de laatste vraag willen wij voor heden niet treden. Maar nu de President van De Nederlandsche Bank er zoo uitdrukkelijk op wijst, dat men de quantitative zijde van het aanpassingsproces toch vooral niet moet onderschatten, lijkt het gewenscht, hierover eenige globale berekeningen te publiceren.

A. Duur van het aanpassingsproces.

Enkele technische opmerkingen vooraf.

1. Als maatstaf voor het beloop van de aanpassing is in het onderstaande genomen de vergelijking tusschen de kosten van levensonderhoud in Nederland en in Engeland.

De keuze van Engeland is gerechtvaardigd, omdat het prijsniveau van het Britsche Imperium practisch reeds op zichzelf de wereldmarkt beheerscht en dit te meer, nu de aansluiting van de Scandinavische landen bij het sterlingblok en de devaluatie van den Amerikaanschen Dollar in practisch dezelfde verhouding als het Engelsche Pond, nog belangrijke andere economische gebieden in hetzelfde vaarwater hebben gebracht.

En de keuze van de kosten van levensonderhoud in plaats van het indexcijfer der groothandelsprijzen is gerechtvaardigd, omdat dit laatste immers een overwegende invloed toekent aan die artikelen, welke prijsvorming ook zelfs nu nog op internationale basis geschiedt.

De vergelijking van de kosten van levensonderhoud daarentegen geeft het zuiverste inzicht of een land, in vergelijking met andere, als duur of als goedkoop moet worden gequalificeerd.

2. Alle cijfers voor het jaar 1936 zijn verkregen door die over de eerste 5 of 6 maanden van dit jaar te deelen

op de overeenkomstige cijfers over dezelfde periode van het vorig jaar; met de aldus verkregen coëfficiënten is dan het getal over 1935 vermenigvuldigd, om dat over 1936 zoo goed mogelijk te schatten.

3. De indexcijfers van de kosten van levensonderhoud, zooals deze sedert bijna 20 jaar gepubliceerd worden door het Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam, zijn voor de eerste helft van 1936 berekend over een nieuw opgemaakt budget. Indien de oude methode gevolgd ware, zou de index, die in 1935 stond op 136.2, gedaald zijn tot 134.6. Als gevolg van het nieuw opgenomen budget daalde de index schoksgewijze tot 131.1. Het aldus ontstane verschil van 3.5 punten is gelijkmatig verdeeld over de geheele periode 1926—1936 (1927 dus een vermindering van 0.35, 1928 een vermindering van 0.70, enz.). Op deze wijze is de onderlinge vergelijkbaarheid der cijfers behoorlijk gewaarborgd.

4. De schattingen van het beloop der indexcijfers na 1936 brengen eenvoudigheidshalve den conjunctuureyclus niet in beeld; maar slechts de Trend. Dit is ook geoorloofd, omdat de conjunctuur het beloop van de cijfers in Nederland en in Engeland op vrijwel dezelfde wijze zal beïnvloeden en dus voor hun onderlinge toenadering geen grooten rol kan spelen.

Tabel I en fig. 1 A en 1 B geven aan, hoe de thans bestaande toestand uit het evenwicht van 1929 is ontstaan. Het Nederlandsche indexcijfer is gedaald van 166.9 in 1929 tot 131.1 in 1936, dus van 100 op 78.6. Het Engelsche indexcijfer is in ditzelfde tijdvak gedaald van 164 in 1929 tot 148 in 1936, dus van 100 op 90.2. Het Engelsche Pond daalde van 1929 tot 1936 van 100 op 61.0. Het Engelsche indexcijfer in goud gemeten daalde dus van 100 in 1929 tot $\frac{61.0}{100} \times 100 = 61.0$ in 1936.

Het écart tusschen het Nederlandsche prijsniveau en het Engelsche wordt dus bepaald door de verhouding van 78.6 tot 55.0, dus van 100 tot 70, of van 142.9 tot 100.

Het Nederlandsche prijsniveau is dus sterker gedaald dan het Engelsche in Ponden gemeten, maar het groote écart van 64 punten, dat door de daling van het Engelsche Pond tot 60 pCt. van zijn vroegere goudwaarde is ontstaan, is daardoor nog slechts teruggebracht van 64 tot 43.

Na 5 jaar aanpassing moet men dus constateeren, dat het verschil tusschen het Nederlandsche en het Engelsche prijsniveau thans nog grooter is dan in 1933.

En wanneer men voor het vermoedelijk beloop in de toekomst aanneemt, dat de daling van het Nederlandsche prijsniveau blijft voortgaan in hetzelfde tempo als gedurende de periode 1931—1936 en daarenboven de optimistische, maar niet zeer waarschijnlijke hypothese maakt, dat de goudwaarde van het Pond niet verder daalt, dan komt men tot de conclusie, dat voor een volledige aanpassing nog 2 nieuwe perioden van 5 jaar minstens noodzakelijk zullen zijn.

Tabel I — Vergelijking van het Nederlandsche en het Engelsche prijsniveau in nationale geldeenheden en in goud.

		1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Indexcijfers kosten van levensonderhoud in Nederland	A	166.9	159.5	149.4	138.7	136.9	137.3	133.1	131.1 ¹⁾
Indexcijfers 1929 = 100	B	100.0	95.6	89.5	83.1	82.0	82.3	79.8	78.6 ¹⁾
Idem 1936 = 142.9 (fig. 3)		183.0	176.0	164.0	153.0	150.0	151.0	146.0	142.9
Indexcijfers kosten van levensonderhoud in Engeland in £		164.0	158.0	147.0	144.0	140.0	141.0	143.0	148.0 ²⁾
Indexcijfers 1929 = 100	C	100.0	96.3	89.6	87.8	85.4	86.0	87.2	90.2 ²⁾
Idem 1936 = 100 (fig. 3)		111.0	107.0	99.0	97.0	94.5	95.0	96.5	100.0
Goudwaarde van het Eng. £	D	100.0	100.0	93.2	72.0	68.1	61.8	59.8	61.0 ²⁾
Indexcijfers kosten van levensonderhoud in Engeland in goud	E = C × D	100.0	96.3	83.5	63.2	58.2	53.1	52.1	55.0
Verhouding tusschen Engelsch en Nederlandsch prijsniveau als gevolg van devaluatie van het £, zonder aanpassing	F = 1 : D	100.0	100.0	107.3	138.9	146.8	161.8	167.2	163.9
Werkelijke verhouding tusschen Nederlandsch en Engelsch prijsniveau	G = B : E	100.0	99.3	107.2	131.5	140.9	155.0	153.2	142.9

1) Op basis van 6 maanden van 1936. 2) Op basis van 5 maanden van 1936.

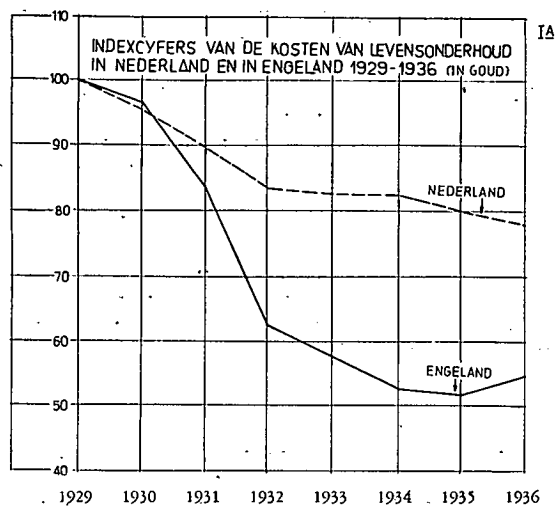

Fig. 1a.

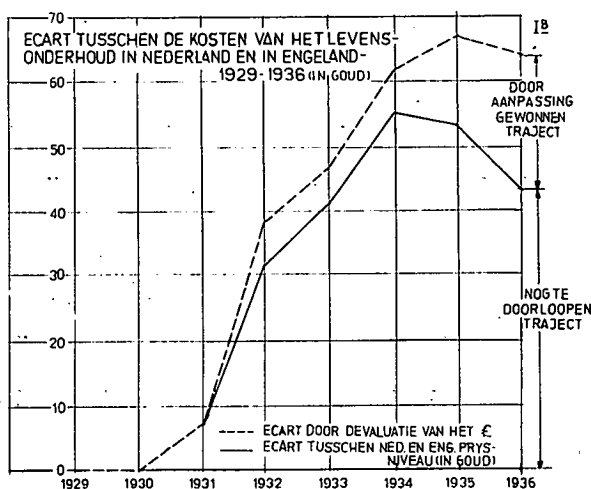

Fig. 1b.

Want het nog te doorlopen traject van 78.6 naar 55.0 is meer dan 2 maal zoo groot als het reeds afgelegde traject van 89.5 naar 78.6.

Een nadere analyse van het vraagstuk maakt echter waarschijnlijk, dat deze suppositie de zaak nog belangrijk te gunstig voorstelt. Een vluchtige blik op de cijfers van tabel I of op de lijn, welke in fig. 1 A het Nederlandsche prijsbeloop in beeld brengt, doet reeds zien, dat de prijsdaling gedurende de jaren 1931—1936 voor meer dan de helft tot stand is gekomen in het eerste jaar. En dit is ook volkomen verklaarbaar.

Wanneer de maatschappij, op volle prosperiteit werkende, plotseling in de crisis wordt gestort, dan is de eerste reactie een vrij sterke prijsdaling, omdat de winstmarges en vaste-kostendeckingen geheel of gedeeltelijk uit het prijsniveau verdwijnen. Aan het werkelijke kostenniveau in de bedrijven is dan nog niets veranderd. De ondernemingen zijn alleen in meer of minder sterke mate in het verlies gedompeld. Het proces van de loonsverlaging, dat dan een aanvang neemt, gaat veel trager.

Bovendien werd de grootste prijsval tusschen 1931—1932 sterk gestimuleerd door de daling van het Pond, welke een aantal groothandelsprijzen schoksgewijze omlaag bracht.

* * *

Om zich een juist denkbeeld te vormen over den verderen duur van het aanpassingsproces mag men dus hetgeen zich heeft afgespeeld gedurende de afgelopen 5 jaren niet eenvoudig extrapoleeren, maar men doet goed over een veel langer tijdsverloop de geschiedenis te raadplegen over de snelheid, waarmee in het verleden aanzienlijke prijsdalingen zijn tot stand gekomen.

Omgekeerd echter mag men er ook mee rekenen, dat het wereldmarktniveau gedurende de komende jaren, vooral gestimuleerd door de thans ingetreden wedstrijd in bewapening, een regelmatige stijging gaat vertoonen.

Het schema van de verschillende aanpassingsmogelijkheden, welke in abstracto denkbaar zijn, is in beeld gebracht in fig. 2. De mogelijkheden zijn dus de volgende:

I. Wereldprijsniveau daalt, Nederlandsch prijsniveau daalt sterker.

II. Wereldprijsniveau constant, Nederlandsch prijsniveau daalt.

III. Wereldprijsniveau stijgt, Nederlandsch prijsniveau daalt.

IV. Wereldprijsniveau stijgt, Nederlandsch prijsniveau constant.

V. Nederlandsch prijsniveau stijgt, Wereldprijsniveau stijgt sterker.

Geval II en IV zijn zeer goed voor berekening toegankelijk, indien wij aannemen, dat het Nederlandsche prijsniveau de sterkste daling, respectievelijk het wereldprijsniveau de sterkste stijging vertoont, welke tot dusver in de economische geschiedenis in vergelijkbare gevallen is voorgekomen.

Geval III, een combinatie, geeft dan misschien nog gunstiger resultaten (zie beneden).

Maar indien wij voor geval II en IV reeds de sterkste daling en de sterkste stijging, welke practisch is voorgekomen, hebben aangenomen, is het zonder meer duidelijk, dat geval I en geval V tot aanzienlijk langeren duur van het aanpassingsproces moeten leiden.

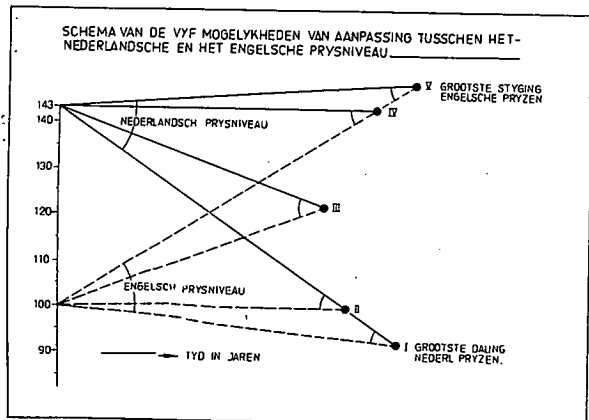

Fig. 2.

Geval I representeert daarin de mogelijkheid van voortgaande daling van Ponden en Dollars in goud gemeten, hetgeen wij uit hoffelijkheidsoverwegingen van verder onderzoek willen uitsluiten.

Geval V (wereldprijsniveau stijgt, Nederlandsch prijsniveau stijgt mee) is alleen denkbaar in het weinig waarschijnlijke geval, dat de zuiver Nederlandsche kostenelementen niet of althans in totaliteit minder zouden dalen dan de stijging van de buitenlandsche kostenquote in het Nederlandsche prijsniveau. Gegeven de geringe beteekenis van deze laatste (zie beneden) is dit geval hoogst onwaarschijnlijk te achten.

Beginnen wij dus met geval II. Welke is de snelste daling, welke men van een prijsniveau, afgezien van conjunctureele schommelingen, gedurende een reeks van jaren en over een zeer aanzienlijk traject, nl. van 100 op 70, dus rond 30 pCt., kan verwachten?

Gevallen van plotselingen prijsval na een buitengewone prosperiteitsperiode, zooals onmiddellijk na de spitsen van 1920 of 1929, moet men daarbij uitsluiten. Het gaat er om te onderzoeken, hoe snel een prijsniveau kan dalen in een maatschappij, welke reeds in de fase van depressie verkeert.

De groote depressieperiode na den Fransch-Duitschen oorlog geeft tusschen de jaren 1873—1887 een prijsdaling te zien van 122 op 89, dus van 27 pCt. in 14 jaar, dus bijna 2 pCt. per jaar.¹⁾

Over een langer tijdsbestek gezien, namelijk van 1873—1896, ging de daling slechts voort tot 83, dus 32 pCt. in 23 jaar of gemiddeld 1.4 pCt. per jaar.

Beide berekeningen staan dan nog bloot aan de critiek, dat zij als beginpunt een hausse en als eindpunt een baisse nemen. Wij willen op dit verschil niet insisteren, maar komen op grond van het bovenstaande tot de conclusie, dat men de daling van het Nederlandsche prijsniveau stellig te gunstig, dat wil dus zeggen te vlug voorstelt, indien men aanneemt, dat deze kan plaats vinden in een gemiddeld tempo van 2 pCt. per jaar.

Het Nederlandsche prijsniveau daalde van 1932 tot 1936 dan ook slechts van 138.7 op 131.1, dus met 5.5 pCt. in 4 jaar of rond 1.4 pCt. per jaar.

Maar een tempo van 2 pCt. per jaar beteekent reeds, dat het nog te doorloopen traject van 100 naar 70, 15 jaar zal kosten en de aanpassing dus bereikt zal worden omstreeks 1951.

Bezien wij thans geval IV. Welke is de grootste prijsstijging, welke men van een prijsniveau gedurende een reeks van jaren en over een aanzienlijk traject, nl. van 100 tot 143, kan verwachten?

Wanneer men zijn hoop niet stelt op het spoedig uitbreken van een wereldoorlog, noch op het uiterst onwaarschijnlijke geval van een aperte inflatie in de Angelsaksische landen, dan vindt men een goede parallel voor den tegenwoordigen toestand in het prijsbeloop gedurende den bewapeningswedstrijd, die aan den vorigen wereldoorlog voorafging, dus gedurende de periode 1896—1914.

Van 1896 tot 1912 steeg het Engelsche indexcijfer van de kosten van levensonderhoud van 83 tot 103, dus met 24 pCt. in 16 jaar, of gemiddeld met 1.5 pCt. per jaar.

Prijsstijgingen doen zich in het economische leven met zijn practisch onbepaalde expansiemogelijkheden steeds trager gevoelen dan prijsdalingen. Het is dus rationeel om het tempo der prijsstijging kleiner te taxeeren dan dat der prijsdaling. Daarom is verder gerekend met bovengenoemd accrespercentage van 1.5 pCt. Dit beteekent dus, dat het traject van 100 naar 143 doorloopen wordt in rond 28 jaar, dus dat de aanpassing, indien deze alleen verkregen zou moeten worden door stijging van het Engelsche prijsniveau, bereikt zal worden in het jaar 1964.

Uit het bovenstaande blijkt wel hoe fantastisch het

¹⁾ Layton, The study of prices. App. E, table I.

is, wanneer men thans in oppervlakkige krantenartikelen leest, dat de noodzaak van devaluatie vervallen is, omdat het wereldprijsniveau een opwaartse richting is ingeslagen. Aan quantitative schattingen plegen de courantiers zich niet te bezondigen.

Men heeft trouwens nog een voorbeeld uit het jongste verleden bij de hand, waaruit blijkt, hoe langzaam een prijsstijging zich doorzet. De eerste, indertijd door mij bewerkte indexcijfers over de stijging van de kosten van levensonderhoud in de eerste jaren van den oorlog, welke loopen over de periode Augustus 1914 tot Februari/Maart 1917, toonen een stijging aan van 100 op 132, dus van rond 12 pCt. per jaar. Zelfs met deze stijging zou het traject van 100 op 143 dus nog 3 à 4 jaar vereischen. Maar het is natuurlijk volstrekt buitengesloten, dat de snelheid van stijging, welke in het *Nederlandsche* prijsniveau verwezenlijkt werd tijdens 2½ jaar *wereldoorlog*, geveenaard kan worden door het Engelsche prijsniveau in een periode van gewapenden vrede met hoogstens hier en daar een oorlogje van beperkten omvang, overeenkomende met de betrekkelijk kleine territoriale conflicten uit de periode 1896—1914.

Wij krijgen nu geval III, de combinatie van de daling van de Nederlandsche met een stijging van de Engelsche prijzen. De lijnen van de snelste daling en snelste stijging in de grafiek van fig. 3 snijden elkaar in het punt S, dat ongeveer valt in het jaar 1946.

Dit punt is echter practisch niet bereikbaar. Want wanneer wij aannemen, dat het Engelsche prijsniveau de sterkste stijging vertoont, die onder „normale” omstandigheden is voorgekomen, dan impliceert dit, dat in Engeland en dus op de wereldmarkt de groothandelsprijzen stijgen en de eenheidsprijzen van alle door Nederland in het buitenland gekochte goederen. De waarde van deze invoerquote in de totale waarde der Nederlandsche productie is in het rapport over het „Onderzoek naar den invloed van het arbeidsloon op den kostprijs der producten” voor het jaar 1929 aangenomen op 33.5 pCt.¹⁾

De heer Reuchlin heeft in zijn studie over werkverruiming uitgerekend, dat voor het jaar 1934 de betekenis van deze importquote teruggelopen was tot 22.5 pCt.²⁾

Wij willen haar, om niets te overdrijven, niet hooger aannemen dan 20 pCt.

Voor het geval III moeten wij er dan mee rekening houden, dat zich in het Nederlandsche prijsniveau een quote van 20 pCt. bevindt, welke dezelfde beweging vertoont als het wereldprijsniveau. Dit betekent dus, dat zij niet alleen niet verder daalt, maar gedurende de aanpassingsperiode stijgt.

Van het traject van 43 punten, dat het Nederlandsche prijsniveau in 15 jaar zou dalen, gaat dus 20 pCt. verloren wegens het *niet dalen* van de buitenlandsche importquote en vervolgens 1.5 : 2 van hetzelfde bedrag wegens *stijging* van deze importquote. In totaal gaat dus 35 pCt. van de 43 verloren. De grootste daling van het Nederlandsche prijsniveau, welke dus samenvalt met een maximale stijging van het Engelsche, belooft niet 43 punten in 15 jaar, maar slechts 65 pCt. van de 43 = 28 punten.

Deze daling is voorgesteld in fig. 3 door de lijn N-D, welke de lijn E-B, die de grootste stijging van de Engelsche prijzen in beeld brengt, snijdt in het punt C. Dit valt dan omstreeks het jaar 1948.

Onze conclusie is dus de volgende:

De meest optimistische verwachting, welke op grond van het verleden gekoesterd mag worden aangaande den duur van het aanpassingsproces, is deze, dat het prijsevenwicht tusschen Nederland en de

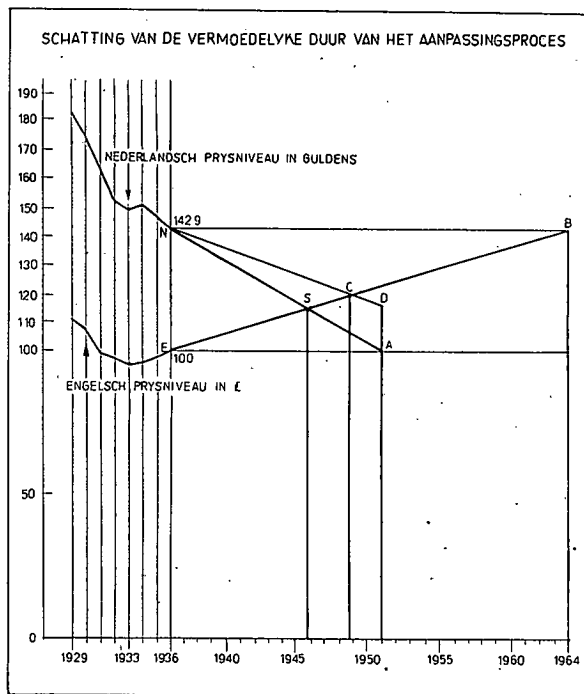

Fig. 3.

Engelsche (wereld)markt, dat in 1929 bestond en in 1931 door de devaluatie van het Pond radicaal verbroken werd, op zijn vroegst door aanpassing bereikt kan worden in het jaar 1948. De totale duur van het aanpassingsproces is dan $5 + 12 = 17$ jaar.

Men ziet echter het aanpassingsvraagstuk veel te optimistisch in, indien men meent, dat men er dan is. Op dat oogenblik zal Nederland komen te verkeerren in den toestand, die door Mr. Hart zoo duidelijk geschetst werd voor Nederlandsch-Indië: „Indië is aangepast, maar het is straatarm.”

Het oogenblik van aanpassing is het oogenblik, waarop het maximum van werkloosheid en het minimum aan welvaart wordt bereikt. Dan begint „der Weg zurück”. De moeilijke strijd om het tot verlamming en ontbinding gebrachte deel van het economisch organisme wederom tot nieuw leven te wekken.

Er is geen enkele reden om aan te nemen, dat dit herlevingsproces vlugger zal gaan dan het afsterfingsproces. Bouwen gaat nu eenmaal langzamer dan verwoesten. En men kan den totalen duur van het aanpassingsplan dus veilig taxeeren op het dubbele van de periode, die noodig is om uitgaande van de versterking in 1931, een nieuw evenwichtspunt te bereiken.

De minimum duur van het aanpassingsproces „heen en terug” is dus 34 jaar, maar het is volstrekt niet uitgesloten, dat het 50 of 100 pCt. langer wordt.

Het doet er tenslotte ook weinig toe of Mr. Trip er de voorkeur aan geeft, zijn aanpassingsproject geannonceerd te zien als een 20-jaren of als een 40-jaren-plan.

Vast staat in ieder geval, dat het ruimer van visie en grootscher van opzet is dan alles wat tot dusver op dit gebied is vertoond. Het laat alle 5-jaren-plannen, Plannen van den Arbeid e.t.q. verre achter zich.

Het plan-Trip geldt niet alleen voor de tegenwoordige generatie; het werkt door tot op het tweede en derde geslacht.

In een volgend artikel zullen wij zien, welke resultaten het voor het nageslacht belooft af te werpen.

(Slot volgt.)

Prof. Dr. Ir. J. GOUDRIAAN.

¹⁾ Deel II, pag. 41.

²⁾ Pag. 54. Publicatie No. 12 van het Nederlandsch Economisch Instituut.

DE KOFFIESTEUN.

Een onzer medewerkers schrijft ons:

Nadat in Maart van dit jaar hier te lande tijdelijk de contingentering van koffie werd ingevoerd, welke later werd vervangen door een invoerrecht, waaruit de middelen tot steun aan de Indische koffiecultuur moeten worden verkregen, is thans, ruim 5 maanden later, de ordonnantie, welke de hoofdlijnen voor die steunverleening aangeeft, bij den Volksraad ingediend. Gedurende dien tijd zijn verwachtingen met betrekking tot den steun voor 1936 ook in het prijsverloop tot uitdrukking gekomen, welke thans met een enkele pennestreek worden vernietigd: 1936 brengt geen steun, ten eerste omdat de beschikbare gelden (f 780.000) te gering zijn en ten tweede, omdat het grootste deel van de bevolkingskoffie uit dezen oogst reeds in andere handen is overgegaan. Het eerste kunnen wij nu niet bepaald als een sterk argument beschouwen, omdat tegenover dat weinige geld ook een kleine na-oogst staat; het tweede is met het artikel¹⁾ inzake den koffiesteun voor oogen, weinig overtuigend.

De ingediende ordonnantie bevat in groote lijnen een regeling, welke hierop neerkomt, dat een koffiefonds zal worden gesticht, waarin gestort zullen worden de bedragen, welke van Nederland uit de heffing van een invoerrecht op basis van 12 cts. per kg ongebrande koffie worden ontvangen, terwijl daaruit bestreden zullen worden de export-premie alsmede uitgaven voor marktonderzoek, propaganda, technische voorlichting en de kosten der uitvoering. Op het eerste gezicht een nogal groot programma voor een raming aan ontvangsten van 2½ à 3 miljoen gulden.

De steunverleening zal geschieden in den vorm van een export-premie. Ook aan de jongeren onder hen, die werden ingewijd in de geheimen van het economisch gebeuren, is nog geleerd, dat een export-premie tenslotte een premie aan den buitenlandschen consument beteekent en de vraag is dus zeker niet misplaatst of zulks hier dan juist bij uitzondering niet het geval zal zijn.

Het Gouvernement toch bedoelt met deze maatregelen de producenten te hulp te komen en blijkens de toelichting moet het uitgesloten worden geacht, dat exporteurs de premies geheel of gedeeltelijk aanwenden om de koffie goedkoop aan te bieden. De bedoeling is dus eenvoudig deze, dat het prijsniveau in Indië met het bedrag der premie wordt verhoogd en dat het bedrag van de premie, dat de exporteur bij uitvoer uit het Fonds terugkrijgt, in den prijs aan den producent wordt vergoed. In theorie kan dit inderdaad sluiten; alleen komt het ons voor, dat de werkelijkheid ietwat anders zal zijn, omdat ook de theorie anders is dan degene, die haar heeft opgesteld, meende. Gaat men van een wereld-koffieprijs uit, dan inderdaad zal Ned.-Indië's aanbod weinig invloed op het prijsbeloop hebben en zal de koffie tot de vroegere prijzen afzet vinden, doch deze praemisse is onjuist. Allereerst reeds daarom, omdat er zeer veel soorten koffie zijn, welker prijsbeloop wel samenhangt, doch die toch in principe eigen markten hebben. Niet alleen geldt dit voor het smaakproduct, doch ook voor het massa-product. Bovendien bestaan er tegenwoordig zooveel belemmeringen, dat van een vrije markt en een vrije prijsvorming maar zeer betrekkelijk kan worden gesproken.

Ook de Indische koffies — en de verschillende soorten individueel — hebben haar eigen prijsvorming, welke weliswaar met andere soorten samenhangt, doch zeker niet zuiver parallel loopt.

Het gevolg van de exportpremie nu zal o.i. zijn, dat de koffieprijs in Ned.-Indië, dus ook de prijs voor het binnenlandsch verbruik daar, stijgt en aan-

gezien de in Indië geconsumeerde koffie overwegend massa-product is, heeft, blijkens de ervaring, de prijsstijging de tendens tot een afneming van het verbruik te leiden. De Indische koffieconsumptie is groot; zij wordt op ongeveer 500.000 picols per jaar getaxeerd, d.w.z. op meer dan ¼ der productie.

Neemt de consumptie inderdaad af, dan ontstaat er een vergroote drang tot uitvoer en aangezien het hier dan een product betreft, dat bestemd is om aan het massa-verbruik te voldoen en het aantal afzetgebieden, dat daarvoor open staat, slechts beperkt is, resulteert hieruit een prijsdaling op de buitenlandse markt of een geschenk aan den buitenlandschen consument.

Daarbij komt, dat de heffing in Nederland, voor zoover hier de koffie als massa-drink, dus niet allereerst om den fijnen smaak der goede koffies, wordt genoten, ook hier dezelfde tendens scheidt, omdat de heffing het product met ongeveer 16 cts. per kg gebrand duurder maakt. In Nederland zouden dan ook allereerst de slechtere koffies — waartoe voor een deel die van onze koloniën behooren — worden getroffen, hetgeen hier tot een vermindering van het verbruik van Indische koffies en dus elders, alle vorige omstandigheden gelijkblijvend, tot een vergroot aanbod zal leiden met hetzelfde gevaar, terwijl aan den anderen kant het bedrag voor den steun kleiner zal worden.

Wij meenen zodoende, dat het gevolg van den gekozen vorm voor verleening van den steun zal zijn, dat slechts een deel ervan aan den producent en een ander deel aan den buitenlandschen consument ten goede komt. Wij zouden nog verder willen gaan en vreezen zelfs, dat daar waar een preferentie voor eigen koloniaal product bestaat (Frankrijk) het gevolg zal zijn, dat deze exportpremie als een agressief middel zal worden beschouwd en tot een verhooging van het invoerrecht, om de prijsverlaging op te vangen, zal leiden. Aangezien de baten hier ten nutte van de Fransch-koloniale koffie komen, zou dan onze exportpremie ten deele dienen om een concurrerend product te helpen. En Frankrijk is, speciaal voor onze ordinaire koffies, een belangrijke afnemer!

Wil men de koffie steunen, dan doet men, naar het ons voorkomt, goed dit te bewerkstelligen in den vorm van een directen steun aan de producenten, waardoor niet slechts bereikt wordt, dat onderweg van exporteur tot producent niets verloren gaat, doch bovendien geen prijsstijgende werking op het Indische prijsniveau wordt geïnduceerd met de gevaren van dien. Wel zal dan natuurlijk het totale steunbedrag aan de cultuur kleiner zijn, omdat het alleen de bedragen uit Nederland omvat en niet ook het verschil der prijsstijging voor de binnenlandsche consumptie, doch de drang tot export wordt geringer en één der grootste gevaren, een relatief teveel aan te exporteeren product, wordt vermeden.

Bovendien, hoe denkt men zich met een dergelijke regeling de contrôle? Contrôle niet alleen op het feit, of de producenten wel den hooger prijs ontvangen, doch moeilijker nog of de exporteur niet beneden den „te maken prijs” verkoopt! Koffie, een individueel product, in den gemaakten prijs nauwkeurig te controleeren lijkt ons voor deskundigen niet gemakkelijk, omdat geen zuivere nauwkeurige maatstaf bestaat, voor den ambtenaar echter onmogelijk.

Doch met het beschikbaar komende geld wordt nog meer gedaan: op bescheiden schaal zal markt-onderzoek en propaganda plaats vinden. Propaganda op bescheiden schaal, een reclame-deskundige zal dit aanstonds beamen, kan weinig tastbaars uitrichten; tenslotte behoort niet het geld den omvang der propaganda, doch de noodzakelijk geachte propaganda het benodigde bedrag te bepalen en dat een campagne, welke op den duur succes mag doen verwachten, groote sommen zal eischen, behoeft geen betoog. Bovendien vragen wij ons af of propaganda voor

¹⁾ „Merkwaardige gevolgen van overheidsingrijpen” in Economisch-Statistische Berichten van 29 Juli jl.

Indische koffie — behalve het smaak-product en in Indië zelf — noodzakelijk is; er is *niet in Indië* een teveel, dat juist de prijsvorming voor zijn koffies bederft, *doch in de wereld is een teveel*, waarvan Brazilië gedwongen de lasten, wat de hoeveelheid betreft, draagt.

Wat het marktonderzoek betreft, ook hiervoor zullen slechts beperkte bedragen beschikbaar zijn; overigens mag hier de vraag gesteld worden, of de Regeering zich bij dit deel der regeling wel voldoende voor oogen heeft gehouden, dat de Indische en Nederlandsche koffiëhandel, één der belangrijkste in den bedrijfstak, zelf elke mogelijkheid, die zich voordoet, dadelijk benut, dat hij zich ondanks de moeilijkheden die hij voortdurend weer ontmoet, steeds over nieuwe wegen oriënteert en nieuwe afzetgebieden zoekt; de koffiëhandel verschilt tenslotte wel zeer grondig van den toestand bij de kapok!

Tenslotte zal een deel van den steun genoten worden in den vorm van verbetering van het product, d.w.z. de ondernemers krijgen in een of anderen vorm een deel hunner kosten der proefstationsorganisatie vergoed, terwijl de bevolkingsproducenten een betere voorlichting zullen ontvangen, welke tot een verbetering van de kwaliteit zal leiden. Men kan hierover verschillend oordeelen, feit is in elk geval, dat het zeer de vraag is of deze verbetering ook uitdrukking zal vinden in den prijs, welken de bevolking en de exporteur voor dat betere product zullen maken; dit is echter een vraag, welke zeker niet gewoon ontkennend kan en mag worden beantwoord.

* * *

Vatten wij onzen indruk van de koffiëbelangen-ordonnantie samen, dan moeten wij constateeren, dat het doel, dat de Regeering zich, blijkens de Toelichting, heeft gesteld, nl. rechtstreekschen financieelen steun aan de bedrijven, hier ver voorbij geschoten wordt en zeker met een directen steun beter zou kunnen worden bereikt, dat reeds de vorm van een export-premie op zichzelf vermoedelijk niet doeltreffend zal blijken, omdat eenerzijds bij de schakels tusschen producent en exporteur daarvan iets zal blijven hangen, terwijl anderzijds een deel aan den consument zal komen. Aan de andere maatregelen, welke aan de steunregeling verbonden worden, bestaat o.i. onder de tegenwoordige omstandigheden geen behoefte.

Dat bovendien de eenige basis voor een steunregeling, de behoefte aan hulp, geheel uit het oog wordt verloren — zij het dat de in uitzicht gestelde verschillende behandeling van arabica en robusta er even aan herinnert — is voorts een zeer ernstig bezwaar tegen den opzet; immers, bij een export-premie krijgt de uitgevoerde koffie, onverschillig de moeilijkheden van hem, die haar produceerde, een vergoeding, waardoor dus een welgestelde producent gelijk behandeld wordt met iemand, wien het water reeds tot bij den neus gestegen is, en dit kan toch nooit de bedoeling van den steun zijn. *Niet de cultuur, doch de levensvatbare, in moeilijkheden verkeerende producenten moeten, in den gedachtengang van de Regeering, geholpen worden* en dat is via een export-premie niet mogelijk. Dat hier een groot onderscheid bestaat, het reeds genoemde artikel over dezen steun in E.-S.B. van 29 Juli jl. toont dit aan en het is dan ook te hopen, dat het onderzoek, dat het Gouvernement doet instellen naar de mogelijkheden van een ander stelsel, met succes bekroond zal worden en zal leiden tot een stelsel, waarbij de producenten meer op den voorgrond zullen komen en de steun allereerst daar terecht komt, waar hij noodig geoordeeld wordt.

HET ASPECT VAN DE WONINGMARKT

Na de bespreking van eenige recente publicaties, betreffende het vraagstuk van de ordening van de woningmarkt zullen wij ons nu bezig houden met de ontwikkeling, die op de woningmarkt thans valt waar te nemen, opdat wij ons eenige voorstelling kunnen vormen van het ingrijpen, dat in de verhoudingen van deze markt eventueel noodzakelijk zou zijn. Wij zullen trachten deze ontwikkeling in groote lijnen aan te geven, ons daarbij bepalende tot die verschijnselen, die in de grootste gemeenten zich min of meer analoog voordoen. Daarbij dient vooral aandacht te worden gewijd aan de zich wijzigende verhoudingen van den *woningvoorraad*; mede omdat de betekenis van den woningvoorraad als een levende, aan sterke innerlijke veranderingen onderhevige, factor van het toekomstige woningaanbod in de verschillende, tot nu toe besproken, publicaties ten eenen male onvoldoende wordt onderkend.

Tot voor kort waren de voornaamste verschijnselen: de scherpe huurdaling voor de duurere woningen; een minder omvangrijke huurdaling, doch een zeer toenemend leegstaan, voor de z.g. middenstandswoningen; en geen of althans een onbelangrijke huurdaling voor de goedkoopere woningen, waarvoor leegstaan, ten minste voor aan redelijke eischen voldoende perceelen, uitzondering was.

Daarbij kon men nog waarnemen, dat het samenwonen sterk toenam. In het algemeen viel vast te stellen, dat, afgezien van de duurere perceelen, wier aantal van den woningvoorraad slechts een gering percentage uitmaakt, het huurprijsniveau een uitgesproken „Beharrungstendenz” vertoonde. Van een aanpassing van het huurprijsniveau aan het verlaagde inkomstenpeil kon nauwelijks gesproken worden.

Bedriegen de verschillende teekenen niet, dan voltrekt zich evenwel thans op de woningmarkt een proces, dat reeds enkele jaren op zich liet wachten, nl. het doorwerken van de huurdaling in de categorieën van de goedkoopere woningen, gepaard gaande met een toenemend leegstaan in deze categorieën. Deze huurdaling demonstreert zich in de statistieken, die den woningvoorraad, gesplitst naar huurklassen, vermelden in dezen vorm, dat de voorraad in de goedkoopere huurklassen door verschuiving van woningen van de duurere klassen naar de goedkoopere klassen toeneemt. Zeer opvallend deed zich dit verschijnsel in de laatste twee jaren te 's-Gravenhage voor.¹⁾

Jaarhuurklassen	October 1933.		October 1934.		October 1935	
	Voorraad	leeg	Voorraad	leeg	Voorraad	leeg
208-250	8.479	296	8.440	341	9.355	622
250-300	14.980	399	15.225	680	18.404	1.729
300-350	17.085	625	18.930	1.219	18.881	1.335
350-400	15.350	1.173	18.053	1.805	18.573	1.434
400-450	12.013	968	12.632	1.261	12.007	836

Deze cijfers zijn uiterst instructief. Wij zien hier geïllustreerd, hoe de huurdaling doorwerkt van boven naar beneden. Van October 1933 op October 1934 zien wij een groote toeneming van den voorraad woningen in de huurgroepen f 300—350, f 350—400 en f 400—450. In de huurgroepen f 208—250 en f 250—300 hebben dan geen opvallende mutaties plaats. Reeds gedurende het volgend jaar, van October 1934 op October 1935, blijken de toestanden geheel veranderd en blijven de cijfers der duurere huurgroepen, behoudens eenige onderlinge verschuiving, nagenoeg ongewijzigd²⁾, terwijl de voorraad woningen van f 208—300 met niet minder dan 4094 woningen

¹⁾ Maandcijfers van het statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage, afleveringen Dec. 1934 en Dec. 1935.

²⁾ Dit zegt natuurlijk allerminst, dat in deze huurgroepen geen wijzigingen plaats vonden, doch slechts dat *per saldo* het aantal woningen in deze groepen zich weinig wijzigde, d.w.z. dat in deze groepen vanuit duurere groepen ten naaste bij evenveel woningen kwamen als zij zelf aan billijker groepen verloren.

toeneemt! Het aantal leegstaande woningen in deze laatste groep nam in dit laatste jaar met niet minder dan 1330 toe, zijnde een stijging van 130 pCt.

Het is belangwekkend te zien, in hoeverre dit verschijnsel zich in Amsterdam heeft voorgedaan. De cijfers van den Gemeentelijken Woningdienst zijn:

Jaarhuur- klassen	Jan. 1934	Januari 1935.		Januari 1936	
	Voorraad	Voorraad	leeg	Voorraad	leeg
208-250	45.312	18,347	346	18.604	689
250-300		26.545	458	27.442	398
300-350	23.195	24.536	843	28.617	1.518
350-400	29.178	32.474	2.024	33.423	2.124
400-450	21.907	23.997	1.797	24.332	1.673

Deze cijfers leeren ons, dat hoewel in de groepen van f 208—300 de voorraad in Amsterdam gedurende 1935 is toegenomen met 1154 woningen (in 1934 nam deze categorie n.b. nog met 420 woningen af) en dus het verschijnsel van het doorwerken van de huurddaling in de lagere groepen niet te miskennen valt, dit verschijnsel toch niet een dergelijke omvang heeft aangenomen als in 's-Gravenhage. Wij zouden kunnen zeggen, dat Amsterdam met de huurddaling bij 's-Gravenhage wat achter is, wat zich vooral hierin demonstreert, dat de groote verschuivingen, die wij voor de huurgroepen f 300—400 in 's-Gravenhage van October 1933 op October 1934 zien, zich in Amsterdam vooral voordoen van Januari 1935 op Januari 1936.

De uit bovenstaande cijfers te trekken conclusies vinden steun in de zoo juist gepubliceerde resultaten van het in Mei van dit jaar door het Gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht gehouden onderzoek naar de wijzigingen in de huren van circa 3700 woningen te 's-Gravenhage¹⁾, welk onderzoek t.a.v. deze woningen halfjaarlijks (met een enkele onderbreking) sinds 1927 wordt verricht. Bij deze 3700 woningen kwamen in het laatste halfjaar, t.w. van November 1935 tot Mei 1936 niet minder dan 1229 huurverlagingen voor, een getal, dat zoolang dit onderzoek loopt, nimmer werd bereikt. In de hieronder genoemde weekhuurklassen maakten het aantal verlaagde huren de volgende percentages van het aantal opgenomen huren uit (de tusschen haakjes geplaatste percentages betreffen Mei—November 1935):

f 4—f 5	30.8 pCt.	(25.7 pCt.)
„ 5—„ 6	31.1 „	(22.5 „)
„ 6—„ 7	47.1 „	(23.— „)
„ 7—„ 8	26.6 „	(27.9 „)

Uit deze percentages blijkt wel hoezeer de woningmarkt in beweging is en dat huurprijsveranderingen in den bestaanden woningvoorraad a.h.w. aan de orde van den dag zijn.²⁾ De omvang van de huurddaling voor de goedkoopere categorieën woningen moge tot nu toe nog niet van groote beteekenis zijn geweest — voor de woningen van f 4 tot f 6 per week is het hoogst bereikte huurpeil in 1933 thans met circa 7 pCt. gedaald — de sterke neiging tot verdere huurddaling is niet te ontkennen.³⁾

Het verband tusschen deze in gang zijnde algemeene huurddaling en het in de laatste jaren zoozeer

¹⁾ Maandcijfers van het Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage, afl. Mei 1936.

²⁾ Hoezeer het aantal leegstaande, goedkoopere woningen te 's-Gravenhage toeneemt blijkt uit de aanplakbiljetten van de Stichting Centraal Woningbeheer, beheerder van Gemeentewoningen, gedateerd 8 Augustus 1936, waar woningen worden aangeboden o.a. Complex Trekweg f 3.45—f 5.30 per week, Complex Spoorwijk f 3.95—f 5.40 per week en Duindorp f 4.70—f 5.50 per week, alsmede zeer goedkope hofjeswoningen.

³⁾ Tot ons leedwezen zijn wij niet in staat voor Rotterdam cijfers als voor Amsterdam en 's-Gravenhage te geven. In deze gemeente is nl. de woningstatistiek in 1935 belangrijk verbeterd, waardoor vergelijking van de cijfers van nu met die van vóór de verbetering, ons niet wenschelijk voorkomt.

toegenomen leegstaan is evident. De door dit leegstaan zeer daadwerkelijk geworden concurrentie tusschen de huiseigenaren blijkt in haar invloed op de huurprijsvorming thans sterker geworden te zijn dan de vele factoren, die de daling van het huurpeil tegenhouden. Met de beteekenis van het verschijnsel leegstaan moeten wij ons thans nog even bezighouden. Leegstaan kan zich in vrij aanzienlijken omvang gedurende geruimen tijd voordoen zonder dat zich in de huurgroepen, waar zich dit leegstaan voordoet, een huurprijsdaling van beteekenis demonstreert. Wetende dat verlaging der huren niet zonder verzet van huurders kan worden ongedaan gemaakt, verzetten de huiseigenaren zich zoo lang mogelijk hiertegen. Wij schreven hieromtrent het volgende¹⁾: „Een huiseigenaar met 20 woningen, die f 40 per maand doen, zal, indien hiervan twee leeg staan, hetzelfde huurbedrag per jaar ontvangen dan wanneer hij al zijn huurders met 10 pCt. verlaagt en hen dus f 36 per maand laat betalen (gesteld dat daardoor leegstaan wordt voorkomen). Toch zal hij den eersten vorm kiezen.

Het vasthouden van den huiseigenaar aan de nominale huren is een zeer bekend verschijnsel in den depressietijd. Hij zal zijn huurders op andere wijze tegemoet willen komen, door aan andere wenschen van hen te voldoen, hij zal zelfs personen, die zich voor zijn leegstaande huizen aanmelden, verscheidene maanden om niet laten wonen, indien hij daardoor zijn nominale huren kan handhaven.” Een dergelijke toestand is evenwel niet blijvend, want al naar mate het leegstaan in omvang toeneemt, zal de kans om de bovengeschetste politiek met succes te blijven toepassen, afnemen. Het tijdstip blijft niet uit, waarop het den huiseigenaar voordeliger zal zijn in een huurverlaging toe te stemmen. Leegstaan zou men kunnen noemen een verkapt huurddaling, gewoonlijk aan de daling der huurprijzen voorafgaande.

Uit hetgeen wij tot nu toe zagen volgt tevens, dat het leegstaan van woningen in een hoogere huurklasse geenszins onverschillig is voor de toekomstige prijsvorming in de lagere huurklassen; immers de op dit leegstaan volgende huurprijsverlaging werkt, zooals wij uit het voorbeeld van de mutaties in de verschillende huurgroepen te 's-Gravenhage en Amsterdam zagen, naar beneden toe door. Zien wij uit de hierboven vermelde cijfers voor Amsterdam, dat aldaar op 1 Januari 1936 in de huurgroep f 350—400 2124 leegstaande woningen voorkomen, dan is het duidelijk, dat dit leegstaan voor de prijzen der woningen, die thans bijv. in de groep van f 208—250 voorkomen, op den duur niet zonder belang is. De eigenaren, die dit leegstaan niet zullen kunnen handhaven, zullen hun prijzen moeten verlagen om tot verhuren te komen; een aantal woningen komt daardoor in de categorie f 300—350, daar onevenwichtigheid veroorzakend, of liever de onevenwichtigheid vergrootende, want in deze categorie blijken ook reeds 1518 woningen leeg te staan. Dit heeft als gevolg, dat een aantal woningen uit deze categorie wordt gestooten in de categorie f 250—300 en zoo werkt dit proces, via het telkens in goedkoopere huurgroepen toeneemend leegstaan, verder.

Onze conclusie mag dus zijn, dat op den duur de woningmarkt een nieuw evenwicht schept tusschen de beide verschijnselen, die wij thans nog waarnemen, nl. het teveel aan z.g. middenstandswoningen en het tekort aan z.g. arbeiderswoningen of goedkoopere woningen en dat men thans op weg naar dat evenwicht is. De verbindende schakel tusschen dit teveel en dit tekort is de omstandigheid, dat de verschillende huurgroepen van de woningmarkt met elkaar „in fliezendem Zusammenhange” staan, zooals von Wieser²⁾ dit noemt. De prijsveranderingen

¹⁾ 15e publicatie van het Ned. Econ. Instituut, blz. 82.

²⁾ Prof. Dr. F. von Wieser: Die Theorie der städtischen Grundrente.

zullen ook niet eindigen, voordat het leegstaan tot de normale verhoudingen is teruggegaan. Pierson's uitspraak: „Op den duur blijven geene woningen openstaan; het aanbod — immers zoolang de huurprijs de kosten van onderhoud en de grondlasten overtreft — is hier onvoorwaardelijk”¹⁾ heeft ook voor onzen tijd haar gelding behouden. Dat thans overigens niet te bezien valt of bij het bereiken van de nieuwe evenwichtstoestand op de woningmarkt ook de verhouding huren-inkomens afdoende verbeterd zal zijn, behoeft geen betoeg.

Hoeveel tijd met het voltrekken van het proces gemoeid is, is a priori niet te zeggen. Allerlei invloeden kunnen het bovendien verhaasten of vertragen²⁾. Zoo zal naar ons gevoelen de huurdeling zeer worden gestimuleerd, indien de door de Regeering in haar circulaire van 31 Juli jl., met betrekking tot de intrekking van den huurtoeslag aan werklozen, aangekondigde voorschriften, in werking treden. Immers de positie van de huiseigenaren tegenover de huurders is in het algemeen gesproken te zwak, dan dat deze laatsten er niet in zouden slagen althans een belangrijk deel van de door hen te lijden schade op de huiseigenaren af te wentelen. Dat het gevolg van deze maatregelen zou zijn, dat thans weer het meerendeel der slechte goedkope perceelen, die thans leeg staan, zouden worden betrokken, achten wij, gezien de huidige verhoudingen op de woningmarkt, een zeer pessimistische voorstelling van zaken. Verder werken de overige door de Regeering aangekondigde maatregelen als: huurverlaging van Woningwetwoningen, aanbouw van goedkope woningen en vergunning aan de gemeenten te verlenen om de huur van woningen, die naar het oordeel der Gemeenten voldoende in huur zijn verlaagd, af te houden van de steunbedragen, alle de huurdeling ten zeerste in de hand, om van het dreigement van den Minister van Sociale Zaken, dat mocht de wijziging in de steunregeling leiden tot onredelijke uitzettingen, hier tegen maatregelen zouden worden genomen, nog maar niet te spreken. De psychologische werking van het thans door de Regeering gehuldigde en in de praktijk gebrachte standpunt, dat men zou kunnen formuleeren als volgt: „de huren moeten dalen en wij weigeren verder door de praktijk der huurtoeslagen de starheid van het huurpeil te steunen”, is in het proces van huurdeling, dat wij thans beleven, van niet te onderschatten belang.

Het is waarlijk niet overbodig op de beteekenis van het hierboven geschetste, thans op de woningmarkt in ontwikkeling zijnde proces, de aandacht te vestigen; immers de vrij algemeen gehuldigde opvatting is een geheel andere³⁾. Nog steeds wordt het bouwen van woningen voor de laagste huurklassen als de vrijwel eenige weg tot een betere verhouding huren-inkomens aangeprezen. In het persverslag over de bijeenkomst van de wethouders der zeven grootste

¹⁾ Leerboek der Staathuishoudkunde. Deel I, blz. 149.

²⁾ Wij denken hier bijv. aan de latente vraag naar woningen, die schuilt in het samenwonen, welke vraag ook niet bij benadering valt te schatten, daar vrijwel alle gegevens omtrent dit samenwonen ontbreken, al weet nagenoeg iedereen uit zijn eigen omgeving hoezeer dit verschijnsel de laatste jaren is toegenomen.

³⁾ Zoo werd in de ledenvergadering van den Nationalen Woningraad, in Juni 1934 gehouden, een resolutie aangenomen, waarin voorkomt: „Dat het, zoowel ter bevordering van een algemeene huurdeling voor arbeiderswoningen, als ter bestrijding van de werkloosheid noodzakelijk is, dat de aanbouw van goedkope woningen krachtig ter hand genomen wordt.” Dezelfde gedachte vinden wij terug bij Dr. Delfgaauw in zijn artikelen in de Aprilnummers van 1935 van In- en Uitvoer, waar wij lezen:

„Wij komen nu tot de vraag: langs welken weg kan huurverlaging op de meest doelmatige wijze worden bevorderd? Het antwoord moet naar mijn meening luiden: er is slechts één natuurlijke weg om het gestelde doel te bereiken, en die weg loopt over verruiming van het aanbod van woonruimte.”

gemeenten, op 26 Aug. jl. te Amsterdam gehouden, naar aanleiding van de hierboven genoemde circulaire van den Minister van Sociale Zaken van 31 Juli jl., treft ons de volgende zinsnede, waarin deze visie weer tot uiting komt: „van verlaging van huren van de arbeiderswoningen toonden zich de wethouders warme voorstanders, zij meenden echter dat die op andere wijze moest worden bevorderd, o.m. door renteverlaging voor de hypotheeklasten en door het op groote schaal met overheidssteun, doen bouwen van goedkope werkmanswoningen.”

Begrijpelijk is deze visie wel; men heeft zoolang de starheid van het huurpeil waargenomen, dat men de hierbovengeschetste ontwikkeling van de verhoudingen van den woningvoorraad niet heeft gezien en men eenvoudig in een daling van het huurpeil der goedkoopere woningen, zonder verruiming van het woningaanbod door bouwen, niet meer gelooft.

Het behoeft na het hierboven uiteengezette weinig betoeg, dat het door den Hoofdinspecteur voor de Volkshuisvesting ingenomen standpunt, dat in de drie grootste gemeenten, alsmede in die gemeenten waar de woningmarkt een analoog beeld vertoont, een grootscheepsche voorziening van Overheidswege niet gerechtvaardigd schijnt, zoolang het aantal leegstaande woningen van lage huur blijft toenemen, als juist moet worden erkend. Alleen zouden wij als argument niet willen bezigen het toenemen van het aantal leegstaande woningen in de lagere huurklassen — immers daar kunnen wel veel slechte woningen bij zijn — maar het toenemen van den woningvoorraad in de lagere huurklassen, dus van bewoonde zoowel als leegstaande woningen.

Tevens volgt uit het huidig aspect van de woningmarkt, dat thans over de voorzieningen door de Overheid op langen termijn t.a.v. de woningmarkt te treffen, nauwelijks iets te zeggen valt. Eerst wanneer na de zich thans voltrekende verschuivingen zich een nieuw evenwicht op de woningmarkt doet onderkennen, waarbij dan tevens tal van andere, nu volkomen onzekere factoren, die het aanbod van en de vraag naar woonruimte beïnvloeden, zich duidelijker in hun beteekenis aan ons voordoen, zal hetgeen op langen termijn door de Overheid moet worden nagestreefd, te bepalen zijn.

Welke taak op korten termijn te vervullen, blijft dan nog voor de Overheid? Wij zullen trachten deze in het kort in groote lijnen aan te geven.

1. Noodzakelijk is concrete feitenkennis. Hiertoe is noodig:

a. Een nauwkeurige inventarisatie van onzen woningvoorraad.⁴⁾

b. Een diepgaand onderzoek over de verhouding huren-inkomens in de verschillende plaatsen.

c. Een afdoende verbetering van onze zoozeer onbetreedende statistiek van het hypothecair crediet.⁵⁾

d. Een enquête naar de toestanden in particuliere woningexploitatie.⁶⁾

2. Krachtig dient ter hand genomen te worden de bouw van woningen, welke beoogt het opheffen van slechte woningtoestanden en het saneeren van slechte wijken.

In het algemeen zijn de woningtoestanden hier te lande in de laatste veertig jaren veel verbeterd en ons land kan ten aanzien van de volkshuisvesting menig ander land tot voorbeeld strekken. De erkenning van dit feit moet ons evenwel niet de oogen doen sluiten voor de vele mogelijkheden, die hier bestaan, om nuttig werk te doen. Immers de verschillen tusschen de woningtoestanden in de onderscheidene gemeenten zijn buitengewoon groot; men neme slechts

⁴⁾ Het best zijn wij geïnformeerd over Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam. Over andere plaatsen is het over het algemeen moeilijk iets te weten te komen, dat een inzicht geeft in de constellatie van de woningmarkt.

⁵⁾ Eenige nadere motiveering van deze eischen, 15e publicatie van het Ned. Econ. Instituut, blz. 34, 35 en 118.

als voorbeeld de gemeente 's-Gravenhage eenerzijds en een aantal Drentsche gemeenten anderzijds.

In de meeste gevallen zijn de woningtoestanden in de grootere gemeenten gunstiger dan in de kleine gemeenten. Voorzover betreft de grootere gemeenten, waar de woningmarkt meermalen een tot op zekere hoogte analoge constellatie als in de drie grootste gemeenten, zoals door ons besproken, zal vertoonen, zal in het algemeen het bouwen van goedkope woningen met overheidssteun ter verbetering van woningtoestanden minder urgent zijn. Toch hebben ook de meesten dezer gemeenten een dankbare taak ten aanzien van de volkshuisvesting te vervullen. Zelden hebben zij immers een zoo gunstige gelegenheid als nu gehad om de krotopruijing, de woningverbetering, de saneering van slechte wijken en het tegengaan van de overvulling van woningen te bevorderen. Veel slechte en ongewilde woningen zijn immers nu verlaten; er kan voor gezorgd worden dat deze woningen, voorzover noodig, nimmer meer worden betrokken. En in verband met de steeds ruimer wordende woningmarkt, ook voor de goedkoopere woningen, kunnen de hierboven aangeprezen maatregelen met kracht worden doorgezet.

Wat betreft vele kleinere gemeenten, zijn de voorkomende onbevredigende woningtoestanden ⁴⁾ veelal een gevolg van de omstandigheid, dat de gemeentebesturen of geen oog hebben voor de groote belangen, die met de verbetering van de volkshuisvesting zijn gemoeid, of terugschrikken voor de financieele consequenties aan deze verbetering verbonden. ⁵⁾ Daarbij spelen ook de levensstandaard en de woonbeschaving van hen, die geholpen zouden moeten worden, een rol. Vandaar, dat wij hier meermalen een stilstand in de bemoeijingen van Overheidswege, hetgeen wil zeggen een achteruitgang van de woningtoestanden, waarnemen. Dergelijke toestanden kunnen evenwel niet blijven bestaan zonder blijvende schade voor onze volksgemeenschap en een krachtig ingrijpen wordt door velen naar ons oordeel terecht bepleit.

Het feit, dat met den woningbouw ter verbetering van woningtoestanden een groot sociaal belang gediend wordt en, gelijk uit ons bovenstaand betoog voortvloeit, slechts hier — voor zoover althans den woningbouw betreft — de Overheid kan bijdragen tot vermindering van de zoo nijpende werkloosheid in het bouwbedrijf, maakt dat dit vraagstuk als urgent moet worden gezien. De „conjunctuurreserve”, die hier in de minder gunstige woningtoestanden in tal van meestentijds kleinere gemeenten, schuilt, moet nú worden gebruikt en bij de bestemming van middelen hiervoor, moet worden rekening gehouden met de groote belangen, die hiermede zijn gemoeid.

Het spreekt vanzelf, dat er nauwkeurig op moet worden toegezien, dat de nieuw te bouwen woningen slechts beschikbaar zijn voor die gezinnen, die dergelijke lage inkomsten hebben, dat zij op de „vrije” woningmarkt niet een redelijke woning zouden vinden. Deze gezinnen mogen nimmer worden geweerd ten behoeve van andere gezinnen, die ook wel deze goedkope woningen zouden willen bewonen, doch die door hun financieele positie niet in aanmerking komen voor woningen, waarvan de Overheid een deel der lasten betaalt en waarvan de stichting voor de Overheid omvangrijke risico's medebrengt.

3. De eisch van een zekere verhouding tusschen de inkomsten van hen die een met Overheidssteun gestichte woning bewonen en de door hen te betalen huur moet niet alleen bij de verhuur van de nieuwe met behulp der Overheid te stichten woningen worden gesteld, doch evenzeer bij de bestaande wonin-

⁴⁾ Interessante cijfers geeft hier de Woningtelling 1930.

⁵⁾ Zie o.a. Mr. Lietaert Peerbolte „De Woningwet”, inleiding. Voorts de verslagen van Jhr. Ir. G. de Graeff en Dr. Ir. F. Bakker-Schut, inspecteurs voor de Volkshuisvesting, in het Jaarverslag van den Hoofdinspecteur voor de Volkshuisvesting over 1935.

gen, waarbij de Overheid financieel betrokken is. Ir. Van der Kaa vermeldt in zijn verslag, dat in Zweden, zoowel door de Regeering als door de gemeente Stockholm in de „billiga hus”, d.w.z. de goedkope woningen, die met allerlei faciliteiten en steun van Overheidswege worden gebouwd, slechts gezinnen worden toegelaten, wier inkomen ten hoogste vier maal de huur bedraagt. Wie ook maar iets meer verdient dan vier maal de huur wordt geacht op de „vrije” markt een woning te kunnen vinden. De juistheid van een dergelijke bepaling moet worden erkend. In hoeverre de in Zweden geëschte verhouding ook voor ons land zou moeten gelden kan in het midden worden gelaten, zeker is dat de Overheid, rekening houdende met de gezinsgrootte, een grens moet stellen aan de inkomens van degenen, die zij bij de voorziening van de behoefte aan woonruimte steun biedt. Doet zij dit niet, dan bevordert zij daarmee wanverhoudingen op de woningmarkt, die onaanvaardbaar zijn.

Beperkt de Overheid haar taak, op korten termijn uit te voeren op deze wijze, dan vergroot zij niet de moeilijkheden der huiseigenaren en der hypotheecaire crediteuren, voor wien het hoofdprobleem thans dat van de scherpe waardedaling der onroerende goederen is. De positieve taak van de Overheid ten aanzien van deze moeilijkheden is thans niet een punt van bespreking. CH. GLASZ.

DE FINANCIËN VAN JAPAN.

Met het oog op de voorname rol, welke Japan tegenwoordig in de wereld speelt, en het belang, dat genoemd land ook voor Nederland en Nederlandsch-Indië heeft gekregen, mag de toestand zijner financiën ook te onzent op belangstelling aanspraak maken. Dikwijls hoort men de meening verkondigen, dat Japan voor een van nature stiefmoederlijk bedeed land te veel hooi op zijn vork neemt, en dat zulks onvermijdelijk op een débacle moet uitloopen. In hoeverre deze meening door de feiten wordt gestaafd, zal uit het volgende blijken.

Gaan wij eerst de overheidsschulden na, omdat deze een weerspiegeling beteekenen van het financieel beheer in het verleden, dan vinden wij de volgende cijfers voor de staatsschuld:

31 Maart 1926.....	4999	millioen Yen
„ 1930.....	5959	„ „
„ 1932.....	6187	„ „
„ 1933.....	7054	„ „
„ 1934.....	8139	„ „
„ 1936.....	9090	„ „ ¹⁾

Van laatstgenoemd totaal was 7687 millioen binnenlandsche schuld en 1403 millioen buitenlandsche schuld. De binnenlandsche schuld à 7687 millioen was slechts tot een totaal van 2689 millioen gefundeerd; de rest te weten 4998 millioen was uitgegeven in den vorm van schatkistbons met langen looptijd, doorgaans geëcheloneerd vervallende binnen 12 à 15 jaren. Over 4617 millioen werd 5 pCt. interest betaald, over 715 millioen 4½ pCt. en over 2355 millioen 4 pCt.; in den laatsten tijd zijn evenwel ca. 2000 millioen 5 pCt. schatkistbons in 3½ pCt. geconverteerd. De interest van de buitenlandsche schuld is aanmerkelijk hooger; over 725 millioen bedroeg de interest meer dan 5 pCt., tot 6½ pCt. toe, over 677 millioen 5 pCt. en lager.

In totaal was voor den dienst der staatsschuld vereischt, resp. uitgetrokken in de begrotingen voor de jaren

1925—26.....	221	millioen Yen
1929—30.....	280	„ „
1931—32.....	213	„ „
1932—33.....	241	„ „
1933—34.....	335	„ „
1934—35.....	379	„ „
1935—36.....	389	„ „

¹⁾ De Yen noteert reeds sedert een jaar omstreeks 43 cents.

Bij een bevolking van nagenoeg 70 miljoen in eigenlijk Japan beteekent het laatste cijfer niet meer dan circa 5½ Yen per hoofd, of hoogstens f 2.50 in Nederlandsch geld.

Van het totaal der schuld per 31 Maart 1934 à 8139 miljoen, wordt opgegeven besteed te zijn voor:

Spoorwegen	1947	miljoen
Andere publieke werken	280	"
Koloniale gebieden	611	"
Militaire uitgaven	2213	"
Schade door aardbeving.....	668	"
Andere doeleinden	1547	"
Voorziening in deficit.....	873	"

Het totaal der uitstaande schuld van provinciën, steden en gemeenten wordt per 31 Maart 1934 opgegeven met 2957 miljoen (waarvan 225 miljoen in het buitenland), welke als volgt besteed waren:

Publieke werken	1135	miljoen
Electriciteit, gas etc.	639	"
Gezondheidsdienst	308	"
Fabrieken	224	"
Onderwijs	184	"
Diversen.....	465	"

Afgescheiden van de snelle toeneming der staats-schuld in de laatste jaren, kan men niet zeggen, dat de tot dusver gegeven cijfers een slechten indruk maken. Zij getuigen van een voorzichtig beleid in het verleden, wat te meer in het oog springt wanneer men in aanmerking neemt, dat tegenover de schulden zeer aanmerkelijke bezittingen staan. Het Ministerie van Financiën publiceert een staat, volgens welke die bezittingen in 1934 een waarde vertegenwoordigden van 8593 miljoen Yen, ongerekend 1132 miljoen Yen in Korea en andere koloniale gebieden. Het is echter niet duidelijk of, en op welke basis, in deze cijfers ook bijv. oorlogsschepen en kanonnen zijn begrepen. Wel worden publieke gebouwen meegeteld, en voorts de domeinen en de talrijke deelnemingen in banken, fabrieken en andere ondernemingen. De bijna 16.000 km lange staatsspoorwegen alleen hebben 3682 miljoen Yen gekost, en, wat gewichtiger is, de exploitatie laat immer nog een overschot van bijna 100 miljoen Yen. En daargelaten nog de staats-eigendommen kan Japan er op bogen een welgeregeld, goed bestuurd land te zijn met een flink onderwezen, intelligente en arbeidzame bevolking, hetwelk zonder twijfel ook als een actief mag worden aange-merkt.

Overgaande tot de budgetaire positie, vindt men in de begroting voor 1935-'36 de volgende uitgaven voorzien:

Keizerlijk Huis	4,5	miljoen Yen
Buitenlandsche Zaken ..	30	" "
Binnenlandsshe Zaken ..	164	" "
Financiën: Staatschuld..	389	" "
" Overigens ..	99	" "
Leger.....	493	" "
Vloot.....	530	" "
Justitie.....	38	" "
Onderwijs.....	150	" "
Land- en boschbouw	93	" "
Handel en industrie	14	" "
Verkeerswezen	190	" "
Overzeesche Zaken.....	21	" "

Tezamen..... 2215,5 miljoen Yen

Daartegenover werden de in de volgende kolom bovenaan weergegeven inkomsten geraamd.

Deze cijfers toonen een begroot deficit van 771 miljoen, waarin door leening zoude zijn te voorzien. In de drie voorgaande jaren bedroeg dit begroote deficit resp. 659, 753 en 881 miljoen Yen, tegen een gemiddelde van 85 miljoen gedurende de acht daaraan voorafgaande dienstjaren.

Aangezien leger en vloot en dienst der staatsleeningen tezamen 1412 miljoen Yen vergden, kan men zeggen dat nagenoeg het geheele overige bestuur des lands uit opgenomen gelden werd bekostigd: Sedert 1931 werd niet minder dan een totaal van 3064 mil-

Belasting op land	58	miljoen Yen
" " inkomen ..	196	" "
" " zakenwinsten	51	" "
" " successie ..	29	" "
Bizondere winstbelasting	30	" "
Accijns op gedistilleerd..	212	" "
" " suiker	78	" "
" " textielwaren ..	33	" "
Douane.....	130	" "
Andere belastingen	41	" "
Zegelrechten	82	" "
Monopolies	196	" "
Bosschen	41	" "
Posterijen	78	" "
Bank van Japan	25	" "
Andere gewone ontvangsten	84	" "
Buitengewone ontvangsten	71	" "
Saldo van vorig jaar	7	" "
Tezamen	1444	miljoen Yen

lioën Yen staatsuitgaven door leening gefinancierd, hetgeen het snel oploopen der staatschuld verklaart, en in het afgelopen jaar is de zaak op denzelfden voet voortgezet, zoodat de staatsschuld thans de 10 milliard snel nadert. Hierbij is nog in aanmerking te nemen, dat in Japan, evenals in Nederland en andere landen, een aantal uitgaven tegenwoordig over bijzondere rekeningen of fondsen loopen, en dat het budget alleen daarom geen volledig overzicht over de financiën geeft.

Het ligt voor de hand, dat onder de bekwame bankiers en economen, die Japan telt, menigeen zich met den geschetsten gang van zaken niet kan vereenigen, en dat er herhaaldelijk op aan is gedrongen het gat niet door leening, maar door belastingverhoging te vullen. De oude, onlangs vermoorde Minister van Financiën Takahashi, heeft zich evenwel altijd daartegen verzet, redeneerende dat de staat het zich pas uit een hevige crisis herstellend bedrijfsleven niet door belastingverhoging diende te bemoeilijken en te remmen. Zeker is het, dat de plaatsing van schatkistbons tot dusver zonder veel moeite is kunnen geschieden, en dat de positie van de Bank van Japan geenszins op een gespannen toestand wijst. De winsten van handel en industrie zijn blijkbaar aanzienlijk genoeg geweest om de geldruimte te veroorzaken, welke de plaatsing der schatkistbons heeft mogelijk gemaakt.

Einde Mei 1936 bedroegen de vreemde gelden bij alle particuliere banken 7756 miljoen Yen en de uitzettingen 5509 miljoen Yen, terwijl de effectenportefeuille 4692 miljoen Yen beliep, en ongetwijfeld voor een overwegend deel uit openbare fondsen bestaat. Het groote publiek in Japan is nl. nog slecht vertrouwd met het bezit van effecten; de weinig soliede bouw van de huizen, gevoegd bij de gevaren van brand en aardbeving, is niet bevorderlijk aan het thuis bewaren van waardepapieren, en het safe-deposit-systeem is nog weinig verbreid. Overgespaarde gelden worden daarom toevertrouwd aan de postspaarbank, welke 47 miljoen boekjes heeft uitstaan met een totaal van 3261 miljoen Yen, aan de gewone banken en aan de trustmaatschappijen, die geen deposito's op korter termijn dan 2 jaren mogen aannemen. En al deze gelden vloeien dan weer voor een flink deel naar de markt voor openbare fondsen, voor zover de postspaarbank betreft via een soort consignatiekas, welke voor allerlei bijzondere staatsdoeleinden wordt gebruikt, en buiten contrôle van het parlement wordt gehouden. Eenige jaren geleden is officieel erkend, dat het fonds van deze kas niet intact was.

Emissies van staatsleeningen plegen niet openbaar te worden gehouden, of door een banksyndicaat te gaan, maar onderhands te geschieden aan de Bank van Japan, die de stukken dan weer uitslijt aan de banken en andere beleggers. Dit gaat natuurlijk niet altijd even gemakkelijk en geregeld, maar over het geheel is het resultaat toch niet onbevredigend. Einde 1935, d.i. na 4 jaren leenpolitiek, bezat de Bank van Japan voor 729 miljoen Yen gouvernementspapier,

een op zichzelf tegenover de gemiddelde bankbiljet-tencirculatie van 1247 millioen Yen niet onbelangrijk bedrag.

Op 2 Juli 1936 bedroegen bij de Bank van Japan de circulatie	1408	millioen Yen
de deposito's	158	" "
de goudvoorraad	524	" "
de uitzettingen	628	" "

Onder die uitzettingen is voor een bedrag van 480 millioen aan door den staat gegarandeerde bankpromessen begrepen, welke tijdens de bankcrisis van 1927 tot redding van den toestand zijn overgenomen. De goudvoorraad is nog altijd gebaseerd op de vroegere goudwaarde van den Yen, en bevat derhalve, nu de Yen tegenover het buitenland ca. 60 pCt. is gedaald, een aanmerkelijke reserve, welke intusschen tegenover de kwaliteit der besproken bankpromessen wel noodig is.

Nieuw gewonnen goud (90 millioen Yen in 1935), waarvan de productie vooral in Korea van belang is, wordt tegenwoordig echter met een premie betaald ter voorkoming van smokkeluitvoer.

Tot dusver hadden de Bank van Korea en de Bank van Formosa afzonderlijke emissies van Yen-bankbiljetten, maar men is thans bezig die in te trekken en door biljetten van de Bank van Japan te vervangen. Laatstelijk is ook de waarde van den Manchoerischen Dollar in de practijk met die van den Japan-schen Yen gelijk gebracht.

Al mogen de cijfers omtrent de Bank van Japan bevredigend worden genoemd, en al wijst de geringe hoogte der circulatie allerminst op inflatie, zoo mist men in financiële kringen in Japan toch geenszins de gevaren, welke uit de ongedektheid der budgetten kunnen voortspruiten. Algemeen beseft men ook, dat Japan met zijn snel wassende bevolking, met zijn over het geheel armen bodem en met zijn gebrek aan industriele grondstoffen, alleen dan een voorname plaats in de wereld zal kunnen innemen, wanneer het er in slaagt zijn diensten voor het buitenland acceptabel te blijven maken. Japan tracht die diensten in het bijzonder te bewijzen op het gebied van buitenlandschen handel, van industrie en van scheepvaart. De omvang van den buitenlandschen handel wordt alle 10 dagen gepubliceerd, en druk in de pers besproken; een overschot van invoer, welke in het eerste halfjaar regel is, wordt als ongunstig, en omgekeerd een overschot van uitvoer als gunstig beschouwd.

Over het jaar 1935 bedroeg de invoer van goederen 2472 millioen Yen (inclusief Korea en Formosa 2617 millioen), en de uitvoer 2499 millioen Yen (inclusief Korea en Formosa 2603 millioen). Hiervan waren bij den invoer:

Voedingsmiddelen	8 %
Grondstoffen	61 %
Halfabrikaten	19 %
Fabrikaten	12 %

en bij den uitvoer:

Voedingsmiddelen, eveneens	8 %
Grondstoffen	4 %
Halfabrikaten, incl. ruwe zijde	27 %
Fabrikaten	58 %

Deze cijfers stellen duidelijk in het licht in welk een groote mate Japan buitenlandsche grondstoffen ten behoeve van buitenlandsche afnemers verwerkt.

Bij de beoordeeling der cijfers moet overigens in het oog worden gehouden, dat Japan voor den dienst van zijne buitenlandsche schulden (staats- en stedelijke, benevens ca. 300 millioen Yen schulden in Amerika der electriciteitsmaatschappijen) een overschot in zijn betalingsbalans noodig heeft, en dat onder de uitvoeren groote posten voorkomen wegens kapitaalbelegging in Manchoerije en elders, betaling van den Oost-Chineeschen spoorweg aan Soviet-Rusland, enz., waarvoor geen betaling in goederen wordt verkregen.

De Yokohama Specie Bank, welke als semi-offi-

cieele bank de buitenlandsche wisselkoersen in het oog houdt en in het goede spoor tracht te leiden, publiceert jaarlijks een proeve van betalingsbalans, waarin, afgescheiden van de goederenbeweging, voor 1935 de volgende cijfers voorkomen.

Actief

Opbrengst van uitzettingen in het buitenland en winst op buitenlandsche ondernemingen	218	millioen Yen
Overmaking van loonen	76	" "
Inkomsten van de scheepvaart	168	" "
" wegens assurantie	7	" "
Uitgaven door toeristen	81	" "
Tezamen	550	millioen Yen

Passief

Dienst van leeningen in het buitenland ..	202	millioen Yen
Uitgaven buitenslands door Japanners ..	60	" "
Winsten van buitenlanders in Japan	19	" "
Regeringsuitgaven in het buitenland ..	84	" "
Saldo kapitaalverplaatsingen	230	" "

Tezamen

595 millioen Yen
cijfers, welke natuurlijk niet op nauwkeurigheid aanspraak maken.

Over het geheel is het in 1935 niet al te moeilijk gevallen de buitenlandsche wisselmarkt te beheerschen, en den Yen zonder gouduitvoer op de gewenschte pariteit van 1 Shilling 2 Pence te handhaven. Wel is voor 225 millioen Yen aan zilver uitgevoerd, dat grootendeels uit China werd binnenge-smokkeld, en op de een of andere wijze moet zijn betaald, al is daaraan door Chineezzen en Japanners beiden dik verdiend.

Ook in het eerste halfjaar van 1936 heeft de Yokohama Specie Bank den Yen op peil weten te houden, niettegenstaande het invoeroverschot in dat tijdvak ca. 300 millioen Yen bedroeg, tegen 150 millioen in 1935. Toch kan men zich niet aan den indruk onttrekken, dat de financiële positie ten opzichte van het buitenland eenigszins moeilijk begint te worden. Wel heeft Japan in de goede jaren een aanmerkelijk deel van zijn schuld aan het buitenland teruggekocht (ik heb 50 pCt. hooren ramen), maar aan den anderen kant is er weinig kans, dat Japan, ofschoon het immer nauwgezet aan zijne verplichtingen heeft voldaan, nieuwe leeningen zal kunnen aangaan, resp. vervallende oude leeningen vernieuwen, nu de internationale markt voor buitenlandsche fondsen zoo beperkt en huiverig is geworden. Pogingen om een per ulto. 1935 vervallende sterling-leening van den Zuid-Manchoerischen spoorweg, groot £ 6.000.000, te vernieuwen, zijn althans niet gelukt, en, behoudens wijziging van de politieke constellatie, moet Japan er derhalve op voorbereid zijn ook de overige buitenlandsche leeningen bij verval te zullen moeten terugbetalen, hetgeen, gezien de gegeven cijfers, vermoedelijk slecht zal convenieeren.

Het is in dit verband intusschen niet overbodig te releveeren, dat Japan reeds meer voor heete vuren heeft gestaan. In de 40 jaren, gedurende welke ik de ontwikkeling van Japan heb kunnen volgen, is zijn financiële toestand meer dan eens dermate precair geweest, dat een algemeene instorting werd verwacht. Door inspanning en beleid is Japan er steeds in geslaagd zonder ongeval langs den rand van den afgrond te loopen. Daarbij heeft het geluk stellig gediend, eerst in den vorm van de oorlogsschatting van China (Rusland heeft niets betaald), en later door de economische kansen als gevolg van den wereldoorlog ontstaan.

Terwijl de jaren 1900—1914 een totaal invoeroverschot van 708 millioen Yen hadden opgeleverd, overtroffen de uitvoeren de invoeren in de jaren 1915—1918 met 1408 millioen Yen. Samenvallend met de periode der leeningen in het buitenland, was het dientengevolge mogelijk in de volgende 10 jaren 3268 millioen Yen meer te importeeren dan te exporteeren, en daardoor de industriele outillage van het

land te voltooiën, terwijl van het in de oorlogsjaren geïmporteerde goud ter waarde van 1134 miljoen Yen tot 1930 slechts weinig behoefde te worden afgestaan. Sedert 1929 heeft het jaarlijksch excédent der invoeren gemiddeld 70 miljoen Yen bedragen om eerst weder in 1935 voor een klein excédent van uitvoeren plaats te maken. Daarentegen heeft het excédent van den uitvoer van edel metaal in de jaren 1930-'32 tezamen 832 miljoen Yen bedragen.

Na het prijsgeven van den gouden standaard, einde 1931, is de buitenlandsche handel een tijdperk van bloei ingetreden, en heeft de stijgende afzet van Japansche fabrikaten in het buitenland een sterke toeneming der invoeren, zoowel als een uitbreiding der scheepvaart, mogelijk gemaakt. Daar de goudwaarde van den Yen geleidelijk veel meer (60 pCt.) is gedaald dan die van Engelsch Pond en Amerikaanse Dollar (40 pCt.) heeft Japan bij zijn export een belangrijke monetaire voorsprong gekregen, waarvan het op energieke wijze heeft gebruik gemaakt om zijn handel op oude markten uit te breiden en zich op nieuwe te vestigen. Aanvankelijk was de onderlinge concurrentie der exporteurs en fabrikanten dermate scherp, dat de buitenlandsche afnemer nagenoeg met het geheele voordeel ging strijken, later zijn onder den invloed van de Regeering en de medewerking der exportgilden betere winstmarges behouden. De voorspoed van handel en industrie heeft vruchtend op het geheele nationale leven gewerkt, en is bijvoorbeeld niet alleen aan de spoorwegen, maar ook aan de opbrengst der belastingen ten goede gekomen.

Volgens statistieken, verzameld door de Mitsui Bank, hebben 1250 maatschappijen in Japan over het jaar 1935 gemiddeld 11.2 pCt. over het gestorte kapitaal verdiend; over het tweede halfjaar leden hiervan slechts 61 maatschappijen verlies, en keerden slechts 193 maatschappijen geen dividend uit. Met het oog op de bemoeilijking, welke de Japansche export meer en meer op verschillende markten ondervindt, wordt een terugslag intusschen niet onwaarschijnlijk geacht, ofschoon de binnenlandsche markt over het geheel bevredigend blijft, zij het ook, dat in de landbouw-districten nog veel armoede heerscht.

Deze laatste factor, te weten de wanverhouding tusschen den toestand ten plattenlande en dien in de steden, een verschijnsel waarin Japan volstrekt niet alleen staat, is een der groote zorgen van de Regeering te Tokio. Wel hebben de verkiezingen in Februari l.l. uitgewezen, dat de provincie niet gezind is de militaire partij te volgen in een politiek van roekelooze expansie, maar aan den anderen kant begrijpen Regeering en Parlement, dat de boog niet te strak gespannen kan blijven. Bij het optreden van het Ministerie Hirota heeft de nieuwe Minister van Financiën Baba verklaard, dat hij niet alleen aan de leenpolitiek van zijn voorganger Takahashi een eind wilde maken, en de belastingen wilde verhoogen, maar ook dat bij de herziening der belastingen de te zware druk op het platteland zoude worden opgeheven of althans verzacht.

Ondertusschen is van deze goede voornemens nog niet veel in vervulling gegaan. Zooals immer zijn schier alle ambtelijke organen aanstonds met een verlanglijst voor den dag gekomen, verlangens waarvan de verwezenlijking uitgaven zoude beteekenen, die de draagkracht van het zoo sober levend volk verre te boven zouden gaan. Meer in het bijzonder hebben leger en vloot zich niet onbetuigd gelaten, ondanks de onevenredig hoge eischen, welke de militaire uitgaven de laatste jaren reeds aan de schatkist hebben gesteld. Er is sprake van een extra crediet van 2.000 miljoen Yen, over 5 jaren verdeeld, ter bekostiging van de moderniseering der wapening en vooral van het luchtwapen. De veroordeeling door den Keizer van de rebellie van 26 Februari schijnt de extreme elementen onder de militairen nog niet voldoende te hebben bekoeld, en zoo

blijft het militaire probleem aan den voorspoed des lands knagen. Daarnevens zullen groote sommen noodig zijn voor verbetering van verkeerswezen, onderwijs, volksgezondheid, enz., om van de eventueele expansie naar China maar niet te gewagen.

Vermoedelijk zal de oplossing van het financieele vraagstuk op een compromis uitdraaien, zullen de militaire departementen evenzeer als de burgerlijke bestuursorganen hunne wenschen althans gedeeltelijk verhoord zien, zullen de belastingen eenigszins maar niet drastisch worden verhoogd, en zal het platteland wel eenige maar niet voldoende verlichting ontvangen. Voorts wordt er over gedacht aan de bestaande monopolies van tabak, zout en kamfer nieuwe toe te voegen, o.a. van suiker. Maar wanneer de ontwikkeling aldus verloopt, dan zal het gewoon geworden deficit op het budget van 7 à 800 miljoen Yen niet alleen niet verdwijnen, maar waarschijnlijk zelfs nog vermeederen, en zal Minister Baba zijns ondanks moeten blijven leenen. Het is echter te vreezen, dat eene verdere gestadige toeneming van de staatsschuld niet zal kunnen plaats hebben zonder den nog immer betrekkelijk bevredigenden toestand der financiën ernstig te bedreigen.

Uit een economisch oogpunt beschouwd is het zeker merkwaardig, dat een over het geheel zoo goed bestuurd land als Japan er niet voor schroomt zich op een weg te begeven, welke volgens orthodoxe begrippen tot onheil moet leiden. Hiertegen kan worden ingebracht, dat Japan ook in dit opzicht weer niet alleen staat, doch dat het slechts in het zog vaart van de Vereenigde Staten, en van een aantal arme landen, zooals Duitschland, die in den laatsten tijd insgelijks een politiek van leenen met voorbedachten rade volgen. Gaat men wat dieper op de zaak in, dan is die politiek misschien toch niet zoo geheel verwerpelijk als zij er a priori uitziet, mits tegenover de gestegen staatsschuld een gelijke of hoogere aanwas van het nationaal vermogen staat. Men dient daarbij te bedenken, dat wegens de groote verliezen, door oorlog en crisis veroorzaakt, het particuliere kapitaal in vele landen schichtig is geworden, en dat de risico's aan groote industriele ondernemingen verbonden door de nimmer rustende vorderingen van de techniek, en den invloed der sociale wetten, nauwelijks meer door particulieren kunnen worden gedragen, zoodat bedoelde groote ondernemingen voortaan wel meer en meer voor rekening van het algemeen, d.i. van den Staat zullen dienen te komen. In Japan doet deze factor zich intusschen nog weinig gelden, omdat het particuliere kapitaal, gelijk wij zagen, nog immer ruime winsten afwerpt, en de ondernemingsgeest dan ook nog geënszins is bekoeld.

Overigens is het duidelijk, dat althans in Japan de toeneming der staatsschuld meer aan de militaire dan aan de economische uitrusting ten goede is gekomen, en dat eerst in de toekomst zal kunnen blijken of en in hoeverre die militaire uitrusting indirect als een factor van waarde voor het volkswelzijn mag worden beschouwd. Menigeen gelooft, dat het met het oog op de snel toenemende bevolking op aarde, en de heerschende mentaliteit van internationale afgunst en wantrouwen volstrekt nog niet zoo zeker is, dat de va banque methode op den duur tot slechter resultaten moet leiden dan de conservatieve financieele politiek, welke elders nog wordt gehuldigd en in practijk gebracht. Men meent, dat een oplevend volk in dat opzicht wel iets mag riskeeren. Het is zeker een belangwekkend verschijnsel, dat in een aantal landen de staatsalmacht ertoe overgaat de toekomstige arbeidsprestatie van het volk door langlopende leeningen aan het bestaande kapitaal te verpanden, wat de gevolgen daarvan mogen wezen. En de vraag rijst of de overige landen niet gedoemd worden eveneens dien weg op te gaan, op gevaar van anders achter te zullen blijven.

In elk geval lijdt het geen twijfel, dat de methode van onbekrompen leenen, zelfs waar zij in eerste

instantie aan de oorlogsindustrie ten goede kwam, er toe heeft bijgedragen het Japansche bedrijfsleven in zijn geheel weer op gang te brengen, en dat zij daardoor groote werkloosheid heeft voorkomen. Een der beste kenners van Japan, de heer G. B. Sansom, Commercial Counsellor van de Britsche Ambassade te Tokio, resumeert in zijn verslag over 1933 en 1934 deze opvatting als volgt:

„It can reasonably be contended that, as a short-run method of dealing with a situation which in other countries has led to unemployment, stagnation of industry and loss of export trade, it has so far been effective. It may be regarded as an experiment in recovery from depression by an unorthodox programme of public works financed by public loans. It is true that a considerable part of the expenditure, in so far as it has been devoted to armaments, may be strictly regarded as unproductive, but its immediate effect in creating employment and purchasing power is probably not different essentially from that which would have followed had it been devoted to other and ostensibly more beneficent purposes.”

Sedert de verschijning van het bedoelde verslag heeft de toestand geen ander aspect gekregen. Zolang de economische toestand gunstig blijft, behoeft de positie der financiën niet te verontrusten, dat is wel duidelijk. Van eenige spanning op de binnenlandsche geldmarkt valt niets te bespeuren, integendeel het geld blijft overvloedig en goedkoop. De rentevoet is dalend, getuige de conversie der langlopende schatkistbiljetten van 5 in $3\frac{1}{2}$ pCt. Bij gebrek aan emplooi heeft de semi-officieele Industrial Bank of Japan, welke einde 1933 meer dan 400 millioen Yen aan de industrie had uitgeleend, zelfs enkele harer leeningen vervroegd terugbetaald.

Maar ook deze medaille heeft hare keerzijde. Het zoude van lichtvaardig optimisme getuigen te verhalen, dat Japan, indien het afgesloten blijft van andere geldmarkten, in groote financieele moeilijkheden kan geraken wanneer de bedrijfswinsten zouden verdwijnen, of wanneer het land te eeniger tijd zware tegenslagen op politiek of economisch terrein zoude ondervinden.

E. D. VAN WALREE.

DE WERELDHANDELSVLOOT.

De onlangs verschenen jaarcijfers van Lloyd's Register doen na vier jaren van gestagen teruggang van de wereldvloot ditmaal weder een stijging zien, gelijk blijkt uit onderstaande cijfers:

Stoom- en motorschepen	Zeilschepen	Totaal	Vermeerdering of vermindering, bij voorafgaand jaar	
in B.R.T.				
30 Juni 1930	68.023.804	1.583.840	69.607.644	+ 1.533.332
„ „ 1931	68.722.801	1.408.239	70.131.040	+ 523.396
„ „ 1932	68.368.141	1.366.169	69.734.310	— 396.730
„ „ 1933	66.627.524	1.292.661	67.920.185	— 1.814.125
„ „ 1434	64.357.792	1.218.820	65.576.612	— 2.343.573
„ „ 1935	63.727.317	1.158.655	64.885.972	— 690.640
„ „ 1936	64.004.885	1.058.758	65.063.643	+ 177.671

Deze kleine vermeerdering moet bovenal in verband gezien worden met de toeneming van de tankvloot, welke van 8.896.437 B.R.T. in 1935 gestegen is tot 9.195.421 B.R.T., een toeneming derhalve van 298.984 B.R.T. of belangrijk meer dan de netto-toeneming van de totale wereldvloot.

De cijfers omtrent de tonnage, die verloren ging of gesloopt werd, bedroegen de laatste jaren:

1931:	1.335.708 B.R.T.,	waarvan gesloopt:	1.018.714 B.R.T.
1932:	1.696.245	„ „	1.346.140
1933:	2.733.458	„ „	2.413.189
1934:	2.071.662	„ „	1.740.895
1935:	1.421.006	„ „	1.151.278

Daarnaast verhielden zich de cijfers der te water gelaten tonnage als volgt:

1931	1.617.115 B.R.T.
1932	726.591
1933	489.016
1934	967.419
1935	1.302.080
1e halfjaar 1936	863.488

Na het jaar 1933, toen de sloopcijfers een nimmer behaalde hoogte en de bouwcijfers een laagterecord bereikten, hebben deze cijfers zich dus weer in tegen-gestelde richting ontwikkeld; de verhouding keerde zich zoodanig om, dat in 1935 meer tonnage te water gelaten werd dan bij den slooper terecht kwam.

Blijkens de kwartaalcijfers over 1936 houdt de stijging van den aanbouw aan:

	In aanbouw B.R.T.	Te water gelaten B.R.T.	Op stapel gezet B.R.T.
1e kwartaal 1933	740.944	92.733	141.099
1e „ 1934	1.079.171	86.102	461.060
1e „ 1935	1.269.534	279.263	321.667
4e „ 1935	1.543.153	358.536	587.212
1e „ 1936	1.820.114	396.676	584.639
2e „ 1936	1.951.005	466.812	672.774

Het is moeilijk aan dergelijke globale cijfers verwachtingen omtrent de toekomst van het scheepvaartbedrijf vast te knopen. De verscheidenheid van vaarten en transportwegen, van sloopstypen en van omstandigheden, waarin de vele reederijen in de verschillende landen verkeerden, is zoo groot, dat men eerst door van iedere groep afzonderlijk den toestand, aan de hand van de kwantiteit en kwaliteit der tonnage, na te gaan voldoende inzicht omtrent de perspectieven kan verkrijgen.

In het algemeen kan echter worden vastgesteld, dat de gegevens betreffende den wereldhandel en de goederenbeweging in de groote wereldhavens in den laatsten tijd een stijgende lijn vertoonden. De kwartaalcijfers van den Volkenbond over 1935 omtrent het kwantum van den wereldhandel bedroegen achtereenvolgens (1929 = 100): 77.1; 77.6; 76.7 en 84.5; in het eerste kwartaal van 1936 daalt het echter tot 79.4. Het goederenverkeer was in 1935 in de meeste wereldhavens groter dan in 1934; daarentegen loopt het goederenverkeer door het Suezkanaal, dat in 1934 belangrijk gestegen was, sindsdien sterk terug; in het eerste halfjaar 1936 werden 12.3 millioen ton door dit kanaal vervoerd tegen 13.7 mil-

	1925		1930		1934		1935		1936	
	B.R.T.	% wereldvloot	B.R.T.	% wereldvloot	B.R.T.	% wereldvloot	B.R.T.	% wereldvloot	B.R.T.	% wereldvloot
Gr. Brittannië en Ierland	19.304.670	30,9	20.321.920	29,8	17.629.548	27,4	17.298.432	27,1	17.182.857	26,1
Ver. Staten (zeeschepen)	11.931.562	19,1	10.645.730	15,6	9.795.126	15,2	9.664.665	15,2	9.434.414	14,7
Japan	3.919.807	6,2	4.316.804	6,3	4.072.707	6,3	4.085.650	6,4	4.215.690	6,6
Noorwegen	2.618.445	4,1	3.063.237	5,3	3.980.101	6,2	3.966.719	6,2	4.053.655	6,3
Duitschland	3.006.270	4,8	4.199.096	6,1	3.680.353	5,7	3.693.298	5,8	3.708.202	5,7
Frankrijk	3.319.645	5,3	3.470.591	5,1	3.259.594	5,1	2.989.386	4,7	2.972.979	4,6
Italië	2.930.836	4,8	3.261.922	4,8	2.875.183	4,5	2.838.354	4,5	3.056.753	4,8
Nederland	2.587.789	4,1	3.079.000	4,5	2.612.377	4,0	2.553.776	4,0	2.507.354	3,9
Zweden	1.253.900	2,0	1.594.313	2,3	1.597.314	2,5	1.540.890	2,4	1.506.557	2,4
Griekenland	894.542	1,4	1.390.899	2,0	1.507.260	2,3	1.711.165	2,7	1.800.850	2,8
Spanje	1.142.924	1,9	1.207.093	1,8	1.164.489	1,8	1.164.271	1,8	1.145.531	1,8
Denemarken	1.021.617	1,6	1.071.521	1,6	1.100.778	1,7	1.098.648	1,7	1.134.029	1,8

lioën ton in de eerste helft van 1935 en 14 miljoen ton in de eerste helft van 1934. Het goederenverkeer door het Panamakanaal nam evenwel in het eerste halfjaar van 1936 toe. Op toenemende bedrijvigheid in de scheepvaart wijst voorts de vermindering der opgelegde tonnage, die thans nog slechts op circa 5 miljoen B.R.T. geschat wordt, een vermindering des te opmerkelijker omdat het sloopen van schepen niet meer op groote schaal schijnt plaats te vinden.

Dat onder deze omstandigheden, die in ieder geval niet op diepere depressie wijzen, de aanbouw van schepen omvangrijker wordt, kan niet verwonderen, temeer omdat de meeste reederijen een achterstand van jaren in de vernieuwing van hun vloot hebben in te halen en de nieuwe vindingen der scheepsbouwtechniek beschikking over moderne schepen uit een concurrentie-oogpunt noodzakelijk maken. Het vereischt voorts geen nadere toelichting, dat in vele landen nationale en defensiebelangen, meer dan de economische behoeften van het verkeer, een rol bij den bouw, evenals bij de exploitatie, van schepen spelen.

Het aandeel van de verschillende vlaggen in de wereldvloot (stoom- en motortonnage) blijkt uit vorenstaand overzicht.

Vergeleken met het jaar 1931, toen zij haar grootsten omvang bereikte, is de wereldvloot met 7 pCt. verminderd; met eenzelfde percentage is de Italiaansche vloot afgenomen. Sterkere achteruitgang vertoonen de Amerikaansche vloot met 9 pCt., de Zweedsche met 10 pCt., de Duitsche met 12 pCt., de Brit-

sche met 15 pCt., de Fransche met 16 pCt. *De vermindering van de Nederlandsche tonnage is van alle vloten met meer dan 1 miljoen ton het grootst en bedraagt niet minder dan 20 pCt.*¹⁾; de Nederlandsche vloot is thans kleiner dan in 1925. Daarentegen hebben de Noorsche en Deensche vloten na eenige jaren van geringen achteruitgang thans weer den omvang van 1931 bereikt, de Japansche liep slechts 1 pCt. terug, terwijl de Grieksche vloot sinds 1931 met 29 pCt. en de Russische met 102 pCt. gestegen zijn. Zeer snel groeit deze laatste; in 5 jaar tijds is de vloot van Sovjet-Rusland²⁾ verdubbeld tot 1.214.937 B.R.T. hiermede de Deensche vloot met 80.908 ton reeds te boven gaande.

Het aandeel van de Britsche vlag in de wereldvloot is, gelijk uit bovenstaande tabel blijkt, wederom gedaald; *het Nederlandsche aandeel, dat in 1930 nog 4.5 pCt. bedroeg, is thans tot beneden de 4 pCt. verminderd.* Daartegenover is het aandeel van de

¹⁾ Wat de zorgwekkende achteruitgang, zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht van de Nederlandsche vloot betreft, zij voor bijzonderheden verwezen naar de desbetreffende beschouwingen in de Economisch-Statistische Maandberichten van resp. 22 Mei en 26 Juni 1936. Aandacht verdient in het bijzonder, dat de vermindering der tonnage naar verhouding tot andere landen nog belangrijk groter is, wanneer men de Nederlandsche tankvloot, die in geheel andere omstandigheden dan de algemeene vrachten- en passagiersvaart verkeert, buiten beschouwing laat.

²⁾ Lloyd's teekent aan, dat in verband met de moeilijkheid over Rusland controleerbare gegevens te verkrijgen, de genoemde cijfers wellicht niet volledig zijn.

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen.

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs.

Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
Jan. '35	47.4	14.6	50.3	70.3	37.7	48.-	34.9	43.6	21.-	21.7	27.4	49.9	38.6
Febr. "	49.9	14.9	51.7	71.2	39.1	47.-	35.-	43.4	22.4	23.5	27.5	49.-	39.6
Mrt "	49.7	14.9	50.7	70.8	38.2	44.1	34.1	40.2	21.4	23.-	27.5	44.4	38.7
Apr. "	50.8	15.3	51.7	71.2	39.3	47.	37.9	41.8	21.6	24.2	26.9	44.9	40.3
Mei "	51.3	14.3	52.8	71.9	39.7	48.2	42.5	43.1	21.4	23.9	25.7	46.6	41.7
Juni "	51.9	14.7	53.9	72.1	41.3	49.5	46.8	47.-	23.1	23.8	28.5	46.7	43.5
Juli "	50.7	14.8	53.8	71.3	40.3	50.-	46.9	45.3	23.3	23.-	29.3	45.5	43.2
Aug. "	50.5	14.3	53.6	70.7	40.2	50.3	49.1	44.2	23.9	23.4	30.5	46.3	43.7
Sept. "	49.-	13.6	51.2	66.6	39.2	50.-	47.2	41.4	24.-	22.8	29.7	46.5	42.2
Oct. "	48.7	12.9	51.1	64.9	38.7	51.3	47.7	42.1	24.9	25.5	30.1	48.6	42.5
Nov. "	50.6	12.7	52.7	68.7	41.1	53.6	52.6	43.4	29.3	29.5	34.-	48.4	45.4
Dec. "	49.9	12.5	52.-	69.7	42.2	53.7	52.5	42.3	28.9	29.6	36.-	48.-	45.2
Jan. '36	52.2	12.8	53.4	71.9	44.6	54.1	56.6	46.9	31.9	32.2	39.2	48.8	47.8
Febr. "	52.8	12.9	54.4	76.2	45.8	54.2	60.5	50.5	31.1	32.3	39.4	50.1	49.3
Mrt. "	52.6	11.9	52.5	74.3	44.2	53.6	59.1	48.7	28.9	31.1	38.1	49.-	48.-
Apr. "	51.8	11.8	52.-	74.3	43.7	53.2	61.1	47.-	27.4	30.4	38.4	47.8	48.1
Mei "	52.-	11.8	52.6	73.6	44.-	51.1	63.8	44.4	26.6	29.1	38.6	46.4	48.6
Juni "	53.1	11.8	53.5	74.1	46.-	52.7	68.3	45.9	29.1	32.7	41.6	45.5	50.8
Juli "	54.-	11.9	53.7	77.9	47.2	52.4	66.3	50.1	29.8	33.7	45.8	47.3	51.1
Aug. "	54.7	12.6	53.6	77.9	48.-	53.2	69.7	50.6	31.1	34.5	44.7	47.2	52.1

Indexcijfer der totale beurswaarde 2 Januari 1936 f 2.558.045.500 = 100.

2 Januari	100.-	4 Maart	104.4	6 Mei	103.9	1 Juli	109.2
8 "	102.1	11 "	103.2	13 "	105.2	8 "	108.6
15 "	104.4	18 "	103.7	20 "	105.5	15 "	109.6
22 "	104.9	25 "	103.9	27 "	106.3	22 "	112.2
29 "	106.2	1 April	105.1	3 Juni	109.9	29 "	112.5
5 Februari	107.8	8 "	104.8	10 "	109.4	5 Augustus	113.-
12 "	107.4	15 "	104.9	17 "	110.5	12 "	113.-
19 "	107.7	22 "	104.4	24 "	109.8	19 "	112.7
26 "	104.3	29 "	101.3			26 "	112.3

Nadruk verboden.

Noorsche vlag, dat in 1925 nog gelijk was aan dat van Nederland, gestegen tot 6.3 pCt., terwijl de Grieksche tonnage na verloop van ruim 10 jaren van 1.4 tot 2.8 pCt. van de wereldvloot is gegroeid.

Voor de beoordeeling der sterkteverhoudingen is naast de kwantiteit niet minder de kwaliteit van belang. Hieromtrent geeft de leeftijd een belangrijke aanwijzing. De traagheid in de vlootvernieuwing gedurende de crisisjaren blijkt uit het feit, dat de tonnage van schepen minder dan 5 jaar oud, die in 1931 nog 17.3 pCt. der wereldvloot uitmaakte, thans gedaald is tot 7.7 pCt. De grootste leeftijdsklasse is telkenmale opgeschoven; thans is het die tusschen 15 en 20 jaar, welke 29.7 pCt. van het totaal uitmaakt.

Bij de Nederlandsche vloot vormde de groep van schepen jonger dan 5 jaar in 1931 nog 25.3 pCt. van het totaal; dit cijfer is in 1936 gedaald tot 8.9 pCt.; bijna driekwart van de Nederlandsche tonnage is thans tusschen 5 en 20 jaar oud. Een vergelijking van den leeftijdsopbouw van de vloeten der voornaamste landen geeft de hierna volgende opstelling.

	Minder dan					25 j. en ouder
	5 jaar	5-10 j.	10-15 j.	15-20 j.	20-25 j.	
Wereldvloot	7,7	18,8	15,9	29,7	10,1	17,8
Engeland ..	9,5	25,5	24,0	22,8	10,3	7,9
Ver. Staten	2,9	6,6	3,8	70,4	7,6	8,7
Japan	12,6	13,9	9,0	38,7	9,0	16,8
Noorwegen ..	12,6	33,7	13,3	21,9	7,4	11,1
Duitschland	8,0	24,4	29,5	19,7	6,0	12,3
Frankrijk ..	12,3	14,4	22,3	27,1	13,1	10,7
Italië	5,8	14,3	20,2	25,8	13,1	21
Nederland ..	8,9	31,3	21,3	21,5	9	8,1
Griekenland	0,5	2,4	2,7	33,2	26,1	35,2

De hoogste percentages worden thans aangetroffen in Japan en Noorwegen (beiden 12.6 pCt.) en in Frankrijk (12.3 pCt., een cijfer, waarop een oceanus als de „Normandie" van grooten invloed is). Opvallend is de ouderdom van de Grieksche vloot, waarvan bijna 95 pCt. ouder dan 15 jaar is.

De motortonnage is sinds de vorige jaarperiode met bijna 1 miljoen ton toegenomen en bedraagt thans 12.290.599 B.R.T. of 19 pCt. der wereldvloot. Verscheidene landen vertoonen hogere percentages, zoo bijv. omvat in Noorwegen de motortonnage 51.8 pCt. van de totale vloot, in Denemarken 46.1 pCt., in Zweden 38.7 pCt., in Nederland 36.9 pCt., in Japan 23 pCt., in Duitschland 21.2 pCt. en in Italië 21.1 pCt. Kleiner is dit percentage in Engeland, waar de motorschepen slechts 18.5 pCt. van het totaal uitmaken, terwijl het percentage in Frankrijk 9.8 pCt. en in de Vereenigde Staten slechts 6.1 pCt. bedraagt.

Was in 1914 nog ongeveer 89 pCt. der wereldvloot op het gebruik van kolen als brandstof aangewezen, dit percentage is thans gedaald tot 49 pCt.; daartegenover is het percentage van schepen, ingericht voor het stoken van olie, dat in 1914 ruim 2½ pCt. bedroeg, gestegen tot 30.4 pCt. De motortonnage erbij rekenende, kan dus meer dan 49 pCt. der wereldvloot

met olie worden gestookt, hetgeen niet wil zeggen, dat dit ook werkelijk geschiedt, omdat verscheidene dezer schepen ook voor het stoken van kolen ingericht zijn, voor het geval dit met het oog op de bunkerprijzen of anderszins wenschelijk mocht blijken. Het aandeel van de zeilschepen, lichters e.d. in de totale vloot is sinds 1914 van 8 tot 1.6 pCt. teruggegaan.

In den aanvang werd reeds de tonnenmaat der tankvloot (schepen grooter dan 1000 ton) genoemd. Het aandeel dezer groep bedraagt 14.3 pCt. van het totaal. Voor meerdere bijzonderheden hieromtrent zij verwezen naar de desbetreffende beschouwing in E.-S.B. van 15 Juli jl. Als aanvulling hierop diene, dat inmiddels de in aanbouw zijnde tanktonnage in het 2de kwartaal van 1936 tot 656.626 B.R.T. blijkt te zijn gestegen.

Een beeld van de tonnage, welke bestemd is voor het algemeen oceaantvervoer van personen en goederen, verkrijgt men door van de wereldvloot achtereenvolgens af te trekken de tankvloot, de schepen, welke de Amerikaansche meren bevaren, de schepen van minder dan 4000 ton inhoud, de houten schepen, visschersschepen, sleep-, bergings- en hulpvaartuigen, lichters, zeilschepen en schepen ouder dan 25 jaar (met uitzondering van enkele, die nog een behoorlijke snelheid kunnen ontwikkelen). De verdeling der alsdan overblijvende tonnage over de verschillende landen is als volgt:

Grootte der stoom- en motortonnage ter beschikking van het passagiers- en vrachtvervoer in de groote vaart.

	1930		1936	
	in 1000 B.R.T.	% wereld-totaal	in 1000 B.R.T.	% wereld-totaal
Gr. Brittannië				
en Ierland....	10.440	38.47	10.818	36.06
Ver. Staten	5.373	19.80	5.148	17.16
Duitschland....	2.151	7.93	2.194	7.31
Japan	1.739	6.41	2.168	7.23
Italië.....	1.492	5.50	1.840	6.13
Frankrijk.....	1.588	5.85	1.693	5.64
Nederland	1.732	6.38	1.378	4.59
Noorwegen	515	1.90	1.016	3.39
Wereldtotaal ..	27.136	100	30.000	100

In de laatste zes jaren is deze „kwaliteits"-tonnage in alle genoemde landen toegenomen, met uitzondering van de Vereenigde Staten, waar zij met 224.540 B.R.T. en van Nederland, waar zij met niet minder dan 353.701 B.R.T. of 20 pCt. verminderde. In denzelfden tijd is deze tonnage in Noorwegen bijkans verdubbeld. De aandacht verdient, dat deze groep, die in de internationale concurrentie verreweg de hoofdrol speelt, in totaal, afgezien van nationale verschuivingen, slechts weinig wijziging ondergaat. De hier bedoelde tonnage nam van 27 miljoen in 1930 tot 30½ miljoen in 1934 toe; daarna is zij met ½ miljoen teruggelopen. Het geringe verschil verklaart eenigszins, hoe weinig verandering de bedrijfs-toestand in de groote vaart de laatste jaren heeft ondergaan.

H. E. SCHEFFER.

AANVOER VAN GRANEN.

(In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	30 Aug./5 Sept. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	30 Aug./5 Sept. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1936	1935
Tarwe	6.779	646.544	600.421	—	8.311	13.842	654.855	614.263
Rogge	1.636	156.094	148.062	—	1.976	701	158.070	148.783
Boekweit	65	19.414	14.220	—	350	—	19.764	14.220
Mais	6.157	506.882	515.683	4.116	108.968	86.601	615.850	602.284
Gerst	5.873	206.597	212.451	—	12.994	23.523	219.591	235.974
Haver	4.505	67.535	95.441	200	880	1.660	68.415	97.101
Lijnzaad	6.918	169.440	130.734	1.885	144.916	258.461	314.356	386.195
Lijnkoek	900	35.867	31.868	—	175	—	36.042	31.868
Tarwemeel	585	24.895	13.792	170	6.536	4.387	31.431	18.179
Andere meelsoorten	390	21.736	19.499	25	1.101	2.280	22.837	21.779

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table with columns for location (e.g., Ned., Athene, Batavia), date, and discount rate.

OPEN MARKT.

Table showing market rates for various locations like Amsterdam, Londen, Berlin, and New York across different dates.

1) Koers van 4 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 1/5 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for locations like Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, and Batavia.

Table of exchange rates in the Netherlands for locations like Zwitserland, Weenen, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates in the Netherlands for locations like Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsingfors, Buenos-Aires, and Montreal.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't iste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates in New York for various locations like Londen, Parijs, Berlijn, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations like Alexandrië, Athene, Bangkok, Budapest, BuenosAires, Calcutta, Constantin, Hongkong, Kobe, Lissabon, Mexico, Montevideo, Montreal, Riad, Janeiro, Shanghai, Singapore, Valparaiso, and Warschau.

1) Offic. not. 5 Aug. 167/8. 2) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen; 22 Aug. 17.06; 26 Aug. 17.05; 28 Aug. 17.03; 31 Aug. 17.02; 2 Sept. 17.00. 3) Offic. not. 19 Aug. 389/4; 27 Aug. 391/4; 28 Aug. 383/16; 29 Aug. 383/4; 3 Sept. 383/4; 4 Sept. 383/4; 5 Sept. 381/16. 4) Id. 11 Mrt. 1935 4 1/4. 5) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS *)

Table showing silver and gold prices for London and New York from Sept. 1936 to Sept. 1935.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table showing the status of the Royal Treasury, including Vorderingen and Verplichtingen.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table showing the floating debt of the Netherlands-Indische Bank, including Vorderingen and Verplichtingen.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table showing the main items of the Surinamese Bank in thousands of guildens.

1) Stuitp. der activa.

AN GROOTHANDELSPRIJZEN 1)

Table with columns for ZUIVEL EN EIEREN (Boter, Kaas, Eieren) and METALEN (Koper, Lood, Tin, IJzer, Gieterij-IJzer, Zink, Goud, Zilver). Rows show monthly price data from 1925 to 1936.

AN GROOTHANDELSPRIJZEN.

Table with columns for BOUWMATERIALEN (Vuren hout, Steenen) and KOLONIALE PRODUCTEN (Cacao, Copra, Koffie, Rubber, Suiker, Thee). Rows show monthly price data from 1925 to 1936.

1) B. Alle Fondsnoteeringen vanaf 21 Sept. '31 zijn op goudbasis omgerekend; de Dollarnoteeringen vanaf 20 April '33 zijn in verhouding van de depreciatie van den Dollar t.o.v. den Gulden verlaagd.

